

Analiza utjecaja globalnih kriza na politike odabranih međunarodnih financijskih institucija

Gospić, Ana Maria

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Economics and Business / Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:148:429518>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-ShareAlike 3.0 Unported/Imenovanje-Nekomercijalno-Dijeli pod istim uvjetima 3.0](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-11**

Repository / Repozitorij:

[REPEFZG - Digital Repository - Faculty of Economics & Business Zagreb](#)

Sveučilište u Zagrebu

Ekonomski fakultet

Integrirani prijediplomski i diplomski sveučilišni studij

Poslovna ekonomija - smjer Financije

**ANALIZA UTJECAJA GLOBALNIH KRIZA NA POLITIKE
ODABRANIH MEĐUNARODNIH FINANCIJSKIH
INSTITUCIJA**

Diplomski rad

Ana Maria Gospić

Zagreb, srpanj, 2024.

Sveučilište u Zagrebu

Ekonomski fakultet

Integrirani prijediplomski i diplomski sveučilišni studij

Poslovna ekonomija – smjer Financije

**ANALIZA UTJECAJA GLOBALNIH KRIZA NA POLITIKE
ODABRANIH MEĐUNARODNIH FINANCIJSKIH
INSTITUCIJA**

**ANALYSIS OF THE IMPACT OF GLOBAL CRISES ON
THE POLICIES OF SELECTED INTERNATIONAL
FINANCIAL INSTITUTIONS**

Diplomski rad

Ana Maria Gospić, 0011165332

Mentor: Prof. dr. sc. Gordana Kordić

Zagreb, srpanj, 2024.

SAŽETAK I KLJUČNE RIJEČI

Globalne krize stoljećima su utjecale na međunarodne financijske institucije i njihove politike. Ovaj diplomski rad, detaljno istražuje odgovore ključnih međunarodnih financijskih institucija na dvije velike globalne krize - Veliku recesiju i COVID-19 pandemiju. Kroz komparativnu analizu, rad istražuje kako su različite institucije prilagodile svoje politike i mjere te evaluira uspješnost tih intervencija. Posebna pažnja posvećena je analizi uspješnosti mjera Međunarodnog monetarnog fonda i Svjetske banke tijekom kriza, uključujući i kritike njihovih politika. Globalne krize pokazale su visoku međusobnu povezanost modernih gospodarstava i potrebu za učinkovitijim globalnim financijskim upravljanjem. Institucije poput Međunarodnog monetarnog fonda i Svjetske banke imaju važnu ulogu u stabilizaciji svjetskog gospodarstva, uz nužnost kontinuirane prilagodbe strategija kako bi se odgovorilo na specifične potrebe različitih regija i zemalja.

Ključne riječi: globalne krize, međunarodne financijske institucije, Velika recesija, COVID19

ABSTRACT AND KEY WORDS

Global crises have influenced international financial institutions and their policies for centuries. This thesis provides a detailed investigation of the responses of key international financial institutions to two major global crises - the Great Recession and the COVID19 pandemic. Through a comparative analysis, the thesis examines how different institutions adjusted their policies and measures, and evaluates the effectiveness of these interventions. Special attention is given to the analysis of the success of measures taken by the International Monetary Fund and World Bank during the crises, including criticisms of their policies. Global crises have demonstrated the high interconnection of modern economies and the need for more effective global financial management. Institutions like the international Monetary Fond and World Bank play a crucial role in stabilizing the global economy, with a continuous need to adapt strategies to address the specific needs of different regions and countries.

Key words: global crises, international financial institutions, Great Recession, COVID19

Sadržaj

1.	UVOD.....	1
1.1.	Predmet i cilj rada.....	1
1.2.	Izvori podataka i metode prikupljanja.....	1
1.3.	Sadržaj i struktura rada.....	2
2.	PREGLED ODABRANIH GLOBALNIH FINANCIJSKIH KRIZA.....	4
2.1.	Karakteristike Velike recesije.....	4
2.2.	Utjecaj pandemije COVID-19 na globalno gospodarstvo.....	7
2.3.	Komparativna analiza odabranih kriza.....	8
3.	ANALIZA ULOGE MEĐUNARODNOG MONETARNOG FONDA U KRIZAMA ..	10
3.1.	Povijest i uloga Međunarodnog monetarnog fonda.....	10
3.2.	Politike Međunarodnog monetarnog fonda u odgovoru na Veliku recesiju i COVID-19 pandemiju.....	13
3.2.	Analiza uspješnosti i kritike mjera Međunarodnog monetarnog fonda.....	16
4.	ANALIZA ULOGE SVJETSKE BANKE U KRIZAMA.....	19
4.1.	Povijest i uloga Svjetske banke.....	19
4.2.	Politike Svjetske banke u odgovoru na globalne krize.....	23
4.3.	Procjena učinkovitosti i kritike politika Svjetske banke.....	28
5.	DOBRINOS INSTITUCIJA BRICS-a.....	32
5.1.	Nova razvojna Banka i mehanizam podrške likvidnosti: ciljevi, struktura i funkcije.....	32
5.2.	Uloga i odgovor institucija BRICS-a na globalne krize.....	35
5.3.	Analiza učinkovitosti i regionalnog utjecaja institucija BRICS-a u krizama.....	41
6.	USPOREDNA ANALIZA OSTALIH MEĐUNARODNIH FINANCIJSKIH INSTITUCIJA.....	43
6.1.	Analiza uloge Azijske infrastrukturne investicijske banke u krizama.....	43
6.2.	Analiza uloge Europske banke za obnovu i razvoj u krizama.....	46
7.	KOMPARATIVNA ANALIZA I SINTEZA.....	53
7.1.	Usporedbe odgovora različitih institucija na globalne krize.....	53
7.2.	Sinteza nalaza i implikacija.....	56
8.	ZAKLJUČAK.....	58
	LITERATURA.....	61
	Popis slika.....	67
	Popis tablica.....	67
	Životopis.....	68

1. UVOD

U doba globalizacije, svjetsko gospodarstvo sve je više međusobno povezano, a financijske krize imaju dalekosežne posljedice. Globalne financijske krize, kao što su Velika recesija i COVID-19 pandemija, prepoznate su kao kritični trenutci za gospodarstvo. Analiziraju se reakcije međunarodnih financijskih institucija na odabrane krize, čime se pruža uvid u njihovu efikasnost, prilagodljivost, i stratešku ulogu u globalnoj ekonomiji. U svjetlu tih kriza, inovacije u politikama i pristupima često su bile uvedene od strane međunarodnih financijskih institucija. Analizom tih promjena, pruža se uvid u evoluciju globalnog financijskog upravljanja i njegov utjecaj na globalnu ekonomsku arhitekturu. Teži se, ne samo analiziranju prošlih odgovora, već i razumijevanju mogućih budućih pravaca i strategija međunarodnih financijskih institucija u kontekstu globalnih izazova.

1.1. Predmet i cilj rada

Predmet istraživanja su analize politika i mjera koje međunarodne financijske institucije implementiraju kao odgovor na globalne financijske krize. Cilj rada je evaluirati učinkovitost provedenih mjera te istražiti njihove prilagodbe novim izazovima i inovacijama koje su uvedene. Poseban naglasak stavlja se na Međunarodni monetarni fond, Svjetsku banku, institucije osnovane od strane BRICS zemalja te Azijsku infrastrukturnu investicijsku banku.

1.2. Izvori podataka i metode prikupljanja

Prilikom izrade rada koriste se sekundarni izvori poput službenih dokumenata i izvještaja navedenih institucija, koji pružaju izravne informacije o njihovim politikama i mjerama. Dodatno, koriste se i sekundarni izvori koji obuhvaćaju akademske članke, knjige i analize stručnjaka, pružajući kritičke perspektive i analize. Za pristup relevantnim znanstvenim radovima ključne su digitalne baze podataka kao što su Google Scholar, JSTOR, Science Direct i EBSCOhost.

Kvalitativna metodologija primjenjuje se za analizu i interpretaciju podataka. To uključuje povijesnu analizu za razumijevanje razvoja i promjena u politikama tijekom vremena te komparativnu analizu za usporedbu različitih pristupa i strategija. Osim spomenutih analiza, koristi se i metoda deskriptivne statistike za kvantitativno prikazivanje i sumiranje karakteristika prikupljenih podataka.

1.3. Sadržaj i struktura rada

Diplomski rad podijeljen je u osam tematski međusobno povezanih dijelova koji zajedno obrađuju temu „Analiza utjecaja gospodarskih kriza na politike odabranih međunarodnih financijskih institucija“.

U prvom dijelu, uvodu, navode se predmet i cilj istraživanja, izvori podataka i metode istraživanja te je obrazložena struktura rada.

U drugom dijelu, pod naslovom „Pregled odabranih globalnih financijskih kriza“, obrađene su karakteristike Velike recesije, utjecaj COVID-19 pandemije na globalno gospodarstvo te je napravljena komparativna analiza odabranih kriza.

U trećem dijelu, pod naslovom „Analiza utjecaja međunarodnog monetarnog fonda u krizama“, predstavljena je povijest i uloga Međunarodnog monetarnog fonda te njegove politike provedene kao odgovor na Veliku recesiju i COVID-19 pandemiju.

U četvrtom dijelu, pod naslovom „Analiza uloge Svjetske banke u krizama“, predstavljena je povijest i uloga Svjetske banke, njene politike provedene kao odgovor na odabrane krize te procjena učinkovitosti tih politika i kritike politika Svjetske banke.

U petom dijelu, pod naslovom „Doprinosi institucija BRICS-a“, obrađene su politike Nove razvojne Banke, uloge i odgovori institucija BRICS-a na globalne krize te analiza učinkovitosti politika BRICS-a.

U šestom dijelu, pod naslovom „Usporedna analiza ostalih međunarodnih financijskih institucija“, analiziraju se krizne politike Azijske infrastrukturne investicijske banke i Europske banke za obnovu i razvoj.

U sedmom dijelu, pod naslovom „Komparativna analiza i sinteza“, uspoređuju se odgovori različitih institucija na globalne krize.

U zaključku, kao završnom dijelu rada, izložena je sinteza cjelokupnog rada i istraživanja te su navedene najvažnije spoznaje do kojih se došlo prilikom izrade ovog diplomskog rada.

2. PREGLED ODABRANIH GLOBALNIH FINANCIJSKIH KRIZA

Globalne financijske krize poput, Velike recesije koja je započela 2007. godine i COVID-19 pandemije koja se pojavila krajem 2019. godine, značajno su utjecale na svjetsko gospodarstvo. Potaknuta raspadom tržišta nekretnina u SAD-u, Velika recesija brzo se proširila cijelim svijetom, utječući tako na međunarodne financijske institucije i gospodarstva mnogih zemalja, dovodeći do značajnih gospodarskih i drugih posljedica. S druge strane COVID-19 pandemija, koja je prvenstveno zdravstvena kriza, imala je implikacije bez presedana na globalne opskrbe lance, tržište rada i međunarodnu trgovinu, mijenjajući temeljne ekonomske paradigme i svakodnevne živote ljudi diljem svijeta. Ove su krize pokazale visoku međusobnu povezanost modernih gospodarstava te kako globalni događaji mogu imati dalekosežne utjecaje na svjetsko gospodarstvo u cjelini.

2.1. Karakteristike Velike recesije

Velika recesija predstavlja jednu od najvećih globalnih financijskih kriza još od Velike depresije koja se dogodila 1930. godine. Karakteristike ove krize obilježava niz uzročno posljedičnih veza koje su se protezale kroz financijske sustave i ekonomije diljem svijeta.

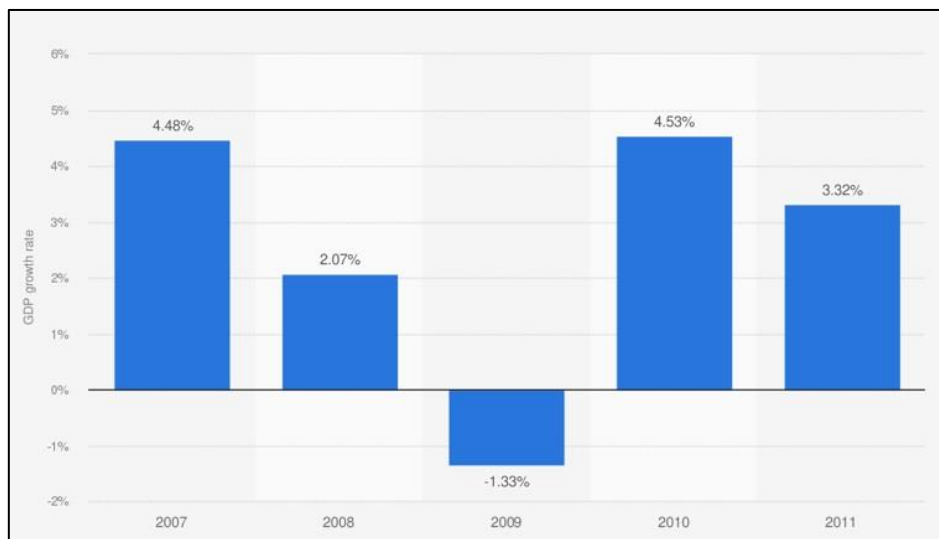
Velika recesija imala je četiri zajedničke karakteristike s ostalim krizama:

- Povećanje cijena imovine koje se pokazalo neodrživim
- Ekspanzija kredita koja je dovela do prekomjernog duga
- Nakupljanje graničnih zajmova i sistemskog rizika
- Neuspjela regulacija i nadzor koji su trebali spriječiti rizična ponašanja institucija

Za ovu krizu karakteristična je i njena iznenadna pojava, s obzirom na to da su stručnjaci smatrali kako kriza ovakvih razmjera nije moguća u suvremenim ekonomijama (Fahlenbrach, R., Stulz, M.R., 2011). Na Slici br. 1 prikazana je ozbiljnost nastale globalne krize mjerena globalnim BDP-om u razdoblju od 2007. do 2011. godine. Kriza je uzrokovala duboku recesiju širom svijeta te je po prvi put u povijesti došlo do pojave negativnog globalnog rasta BDP-a u iznosu od -1,33%. Nakon 2008. godine došlo je do naznaka oporavka u 2010. godini, ali s

usporenim rastom u 2011. godini. Ovi podatci naglašavaju koliko je vremena i napora bilo potrebno uložiti kako bi se svjetska ekonomija vratila na put stabilnog rasta. Financijske institucije diljem svijeta, pokazale su kako su spremne poduzeti sve što je potrebno za stabilizaciju globalnog financijskog sustava.

Slika 1 Globalna stopa rasta bruto domaćeg proizvoda (BDP) tijekom Velike recesije od 2007. do 2011. godine

Izvor: Statista (<https://www.statista.com/statistics/1347029/great-recession-global-gdp-growth/>) [15. lipnja 2024.]

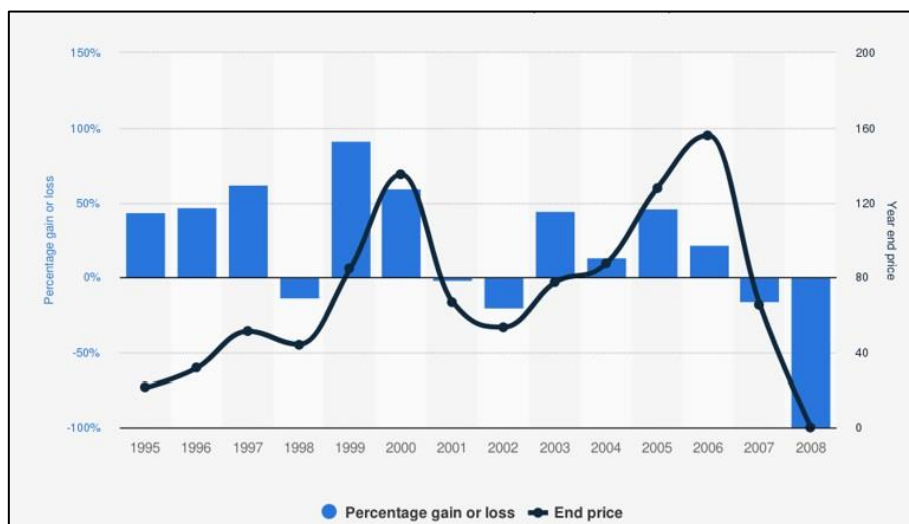
U svom istraživanju Velike recesije Zandi (2010: 5) navodi kako je „*ključni konačni sastojak bila pretjerana samouvjerenost: uvjerenje da uobičajeni zakoni ekonomije i financija više ne vrijede. Sve uključene strane-kupci nekretnina, davatelji hipotekarnih kredita, građevinari, nadzorna tijela, agencije za dodjelu kreditnog rejtinga, investicijski bankari, bankari središnje banke-svi su vjerovali da imaju bolju formulu, točnije model ili da će jednostavno imati više sreće od svojih prethodnika*“.

Krizu je potaknuo raspad tržišta nekretnina u SAD-u gdje su visoko rizični hipotekarni krediti doveli do prekomjernog zaduživanja stanovništva i prenapuhanih vrijednosti nekretnina. Kada su kamatne stope postale previsoke, većina dužnika više nije mogla podmiriti svoje obveze prema bankama, što je dovelo do vala ovrha i pada cijena nekretnina. Ovaj pad brzo je uzrokovao gubitke na tržištu vrijednosnih papira, a gubitci su se potom prelili i u bankarski sektor. Banke i financijske institucije, suočene s ogromnim gubitcima, pooštrile su uvjete

kreditiranja što je uzrokovalo kreditnu krizu i pad investicija. Nezaposlenost je naglo porasla, zbog čega je došlo do pogoršanja socijalnih i ekonomskih problema.

Nakon što je u rujnu 2008. godine ugledna Lehman Brothers banka s Wall Streeta objavila bankrot, došlo je do stvaranja panike na financijskom tržištu i dodatnog produbljenja financijske krize. Bankrot ove institucije smatra se najvećim bankrotom u povijesti SAD-a (Wiggins, R et al, 2014). Banka se oslanjala na kratkoročna sredstva s novčanog tržišta za pokrivanje svojih obveza. Međutim, nakon objave golemih gubitaka u trećem kvartalu 2008. godine, bilo je jasno da će uslijediti kolaps institucije ako ne dođe do vanjske intervencije. S obzirom na to da nije pronađen kupac za spašavanje banke (postoje implikacije kako je banka "ostavljena na propast" kako bi služila kao primjer drugim institucijama), ista je bila primorana objaviti bankrot. Na Slici br. 2 jasno su prikazane ciklične fluktuacije u vrijednosti dionica Lehman Brothersa. Početni rast do kraja 1990-ih bio je praćen značajnim padom početkom 2000. godine. Nakon pada uslijedio je oporavak sredinom 2000-tih godina te je konačno 2008. godine uslijedio potpuni kolaps tijekom Velike recesije. Američka središnja banka, kolokvijalno poznata pod nazivom FED, pokušala je, u suradnji s drugim institucijama, poduzeti sve moguće mjere za spašavanje financijskog sustava i vraćanja povjerenja u gospodarstvo.

Slika 2 Godišnja cijena dionice na kraju godine i postotak dobiti ili gubitka cijene dionice za Lehmann Brothers od 1995. do 2008. (izraženo u USD)

Izvor: Statista (<https://www.statista.com/statistics/1349730/global-financial-crisis-lehman-brothers-stock-price/>) [15. lipnja 2024.]

Velika recesija istaknula je slabosti u regulatornom okviru financijskih tržišta i potrebu za većom transparentnošću i boljim nadzorom nad financijskim institucijama. Njene dugoročne posljedice osjećaju se i danas, a naučene lekcije nastavljaju oblikovati financijske politike i ekonomske strategije širom svijeta.

2.2. Utjecaj pandemije COVID-19 na globalno gospodarstvo

Pandemija uzrokovana virusom COVID-19 znatno je utjecala na globalno gospodarstvo i u vrlo kratkom roku promijenila svakodnevnicu i poslovne aktivnosti na svim kontinentima. Gospodarstva širom svijeta bila su prisiljena prilagoditi se novim modelima rada, obrazovanja i međuljudskih odnosa, što je rezultiralo trajnim promjenama u načinu na koji živimo i radimo. Kako ističe Svjetska zdravstvena organizacija (WHO, 2020), niti jedna regija svijeta nije bila pošteđena utjecaja spomenutog virusa.

Specifičnost ove krize ogledala se u činjenici da je, iako primarno zdravstvena kriza, imala značajan utjecaj na različite sektore gospodarstva, industrije te financijska tržišta. Posebno je bila izražena visoka razina neizvjesnosti vezana uz put oporavka, koji nije ovisio samo o ekonomskim mjerama i politikama, već i o epidemiološkom razvoju i sudbini samog virusa.

S obzirom na to da je pandemija ovakvih razmjera bila neočekivana u modernom zdravstvenom sustavu, međunarodne financijske institucije poduzele su različite ekonomske mjere koje nisu bile temeljene na iskustvu. Naglasak je stavljen na fiskalne mjere kojima se želio ublažiti šok nastao na strani ponude. Fokus je bio na očuvanju radnih mjesta, kroz direktno financiranje zaposlenika i pružanje financijske pomoći poduzećima. Prema izvješću Međunarodnog monetarnog fonda iz travnja 2021. godine (MMF, 2021), globalni BDP pao je za 3,4% u 2020. godini i unatoč opsežnim mjerama, koje su institucije poduzimale kako bi ublažile posljedice pandemije, ekonomski pad bio je neizbježan zbog zatvaranja gospodarstava i smanjenja globalne gospodarske aktivnosti. Oporavak od početnog šoka uslijedio je relativno brzo. Već u 2021. godini došlo je do oporavka globalnog BDP-a koji je po podacima Svjetske banke (2022) ostvario rast od 5,5%. Ovaj oporavak dogodio se zahvaljujući snažnom rastu velikih ekonomija poput SAD-a i Kine. Ipak, s obzirom na razvijenost zemalja i njihovu mogućnost da osiguraju cjepivo i omogućće zdravstvene tretmane, nisu sve zemlje jednako uspješno odgovorile na izazove koje je pred njih stavila COVID-19 pandemija. Na Slici br. 3. prikazana je dinamika globalne ekonomije u razdoblju od 2005. do 2022. godine. Eurozona i Europska unija doživjele su značajan pad BDP-a u 2020. godini, a sličan obrazac dogodio se i u SAD-u.

Nakon naglog pada, dogodio se brzi oporavak zahvaljujući učinkovitim odgovorima ekonomskih politika. Kina je pokazala relativno manji pad BDP-a u 2020. godini, što se može pripisati strogim mjerama kontrole širenja virusa i brzom nastavku ekonomske aktivnosti. Japan je također zabilježio značajan pad BDP-a, ali je zbog dugoročnih strukturnih izazova njegov oporavak bio sporiji.

Slika 3 Stopa promjene realnog BDP-a u razdoblju od 2005. do 2022. godine

Izvor: Eurostat ([https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Real GDP rate of change, 2005%E2%80%932022 \(%25 change compared with the previous year\) NA2023.png](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Real_GDP_rate_of_change,_2005%E2%80%932022_(%25_change_compared_with_the_previous_year)_NA2023.png)) [15. lipnja 2024.]

2.3. Komparativna analiza odabranih kriza

Komparativna analiza Velike recesije i COVID-19 pandemije otkriva kako su oba događaja imala značajne, ali različite utjecaje na globalno gospodarstvo, pri čemu možemo razlikovati uzroke, mehanizme širenja i posljedice.

Velika recesija, financijska kriza koja je obilježila prvo desetljeće, izazvala je lančanu reakciju u financijskom sektoru diljem svijeta. Glavni uzroci uključivali su prekomjernu zaduženost, nedostatak transparentnosti financijskih proizvoda te neadekvatnu regulaciju i nadzor financijskih institucija. Sve to dovelo je do ozbiljne kreditne krize, smanjenja potrošnje i globalne recesije.

S druge strane, COVID-19 pandemija, započela je kao zdravstvena kriza 2019. godine, ali je vrlo brzo prešla u globalnu ekonomsku krizu. Za razliku od Velike recesije, uzroci ove krize

bili su primarno neekonomski, a povezani s globalnim širenjem novog virusa. Pandemija je utjecala na sve aspekte društva, uključujući zatvaranja poduzeća, prekide u lancima opskrbe, drastično smanjenje migracija i osobne potrošnje. Ove mjere dovele su do oštrog pada gospodarske aktivnosti, što je rezultiralo recesijom u mnogim zemljama.

Obje krize rezultirale su snažnim odgovorima vladinih i međunarodnih tijela. U slučaju Velike recesije, to je uključivalo spašavanje banaka i drugih financijskih institucija, kao i korištenje nekonvencionalnih monetarnih politika poput kvantitativnog popuštanja. Za vrijeme COVID-19 pandemije, vlade su također intervenirale, ali je ovaj put fokus bio na fiskalnim poticajima, izravnim transferima novca stanovništvu, potporama za očuvanje radnih mjesta, kao i na mjerama javnog zdravstva za kontrolu i sprječavanje širenja virusa.

Dugoročne posljedice obiju kriza vjerojatno će oblikovati gospodarstvo u godinama koje dolaze. Velika recesija dovela je do povećane regulative financijskih tržišta i svjesnosti o rizicima prekomjerne financijske poluge. S druge strane, COVID-19 pandemija trajno je promijenila način na koji radimo, povećala je ulaganja u digitalne tehnologije i potaknula preispitivanje globalnih lanaca opskrbe i nacionalnih politika javnog zdravstva (Fernandez et al., 2022).

Uspoređujući ove dvije krize, možemo zaključiti da iako su uzroci i specifični utjecaji bili različiti, obje krize pokazale su kako su moderne ekonomije međusobno povezane i ranjive na globalne šokove, bilo da su oni financijske ili zdravstvene prirode.

3. ANALIZA ULOGE MEĐUNARODNOG MONETARNOG FONDA U KRIZAMA

Međunarodni monetarni fond (MMF) ključna je međunarodna financijska institucija osnovana s ciljem promicanja globalne monetarne suradnje, osiguranja financijske stabilnosti, poticanja međunarodne trgovine, podržavanja održivog gospodarskog rasta i visoke razine zaposlenosti među svojim članicama. U kontekstu globalnih kriza, uloga MMF-a postaje izrazito važna, s obzirom na njegovu ulogu da pruža financijsku pomoć zemljama suočenim s problemima u platnoj bilanci i gospodarskim nestabilnostima.

3.1. Povijest i uloga Međunarodnog monetarnog fonda

Međunarodni monetarni fond (MMF) središnja je institucija međunarodnog monetarnog sustava, odnosno sustava međunarodnog plaćanja i međunarodnih valutnih tečajeva, koji omogućuje poslovanje različitim zemljama (Babić, M., Babić, A., 2000).

Osnovan u srpnju 1944. godine tijekom konferencije u Bretton Woodsu, imao je za cilj stvaranje okvira za ekonomsku suradnju kako bi spriječio ponavljanje destruktivnih konkurentskih devalvacija koje su obilježile ranija razdoblja. Međunarodni monetarni fond osmišljen je tako da djeluje kao središnje tijelo za međunarodnu monetarnu suradnju, nudeći platformu za konzultacije i rješavanje međunarodnih monetarnih problema.

Još krajem drugog svjetskog rata težilo se pronalasku rješenja za monetarne izazove i probleme u međunarodnim ekonomskim odnosima. Na konferenciji u Bretton Woodsu u srpnju 1944. godine sudjelovali su predstavnici 44. zemlje, s ciljem stvaranja novog financijskog poretka. Glavni fokus bio je izraditi sustav koji učinkovito sprječava buduće financijske krize te olakšava post-ratni ekonomski oporavak.

Kao temelj za novi sustav predložena su dva plana upravljanja međunarodnim financijama po završetku rata:

Keynesov plan- predložen od strane britanskog ekonomista Johna Maynarda Keynesa, sugerirao je stvaranje međunarodne klirinške unije s vlastitom valutom (Bancor) koja bi se koristila za međunarodne račune.

Plan Harryja Whitea- predstavljen od strane američkog delegata, podrazumijevao je stvaranje fonda koji bi državama članicama omogućio kupnju nacionalnih valuta kako bi prevladale kratkotrajne bilančne deficite.

Iz njihovih prijedloga razvijen je Zajednički plan prema kojem Međunarodni monetarni fond postaje središnja organizacija globalnog monetarnog režima (Vizjak, 2006).

Primarni ciljevi MMF-a podrazumijevaju (Babić, A., Babić, M. 2008):

- Promicanje međunarodne monetarne suradnje kroz savjetovanje i suradnju na monetarnim pitanjima
- Osiguranje financijske stabilnosti te izbjegavanje valutnih kriza među članicama
- Olakšavanje širenja i uravnoteženog rasta međunarodne trgovine
- Promicanje stabilnosti razmjene
- Pomoć u uspostavi multilateralnog sustava plaćanja
- Davanje zajmova (uvjetovanih) zemljama članicama s problemima u platnoj bilanci

MMF je službeno započeo s radom 1. ožujka 1947. godine, a kasnije te godine Francuska postaje prva zemlja kojoj MMF odobrava zajam.

Struktura Međunarodnog monetarnog fonda

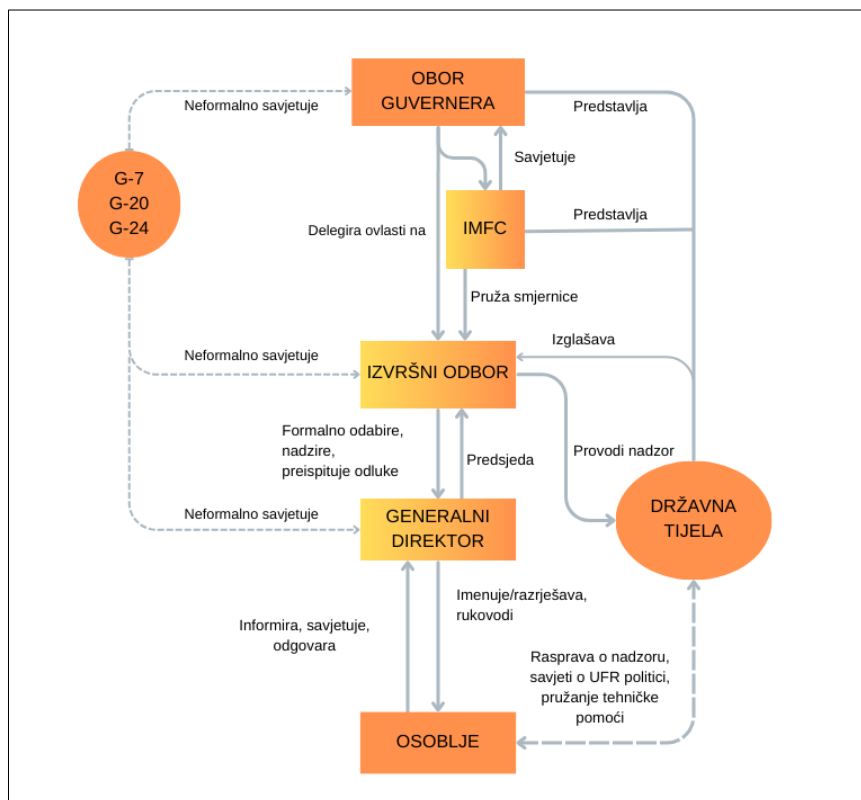
Struktura MMF-a uključuje nekoliko ključnih organa (IMF, n.d.):

1. **Odbor guvernera** - najviši organ MMF-a kojeg čine guverneri svih zemalja članica. Obično su to ministri financija ili guverneri središnjih banka. Odbor guvernera sastaje se jednom godišnje i donosi ključne odluke o politikama MMF-a te usvaja financijske izvještaje. Odbor također bira i izvršnog direktora institucije.
2. **Izvršni odbor** – sastoji se od 24 člana i zasjeda gotovo neprekidno, obično tri puta tjedno. Odbor je odgovoran za izvršavanje dnevnih operacija Fonda. Članovi izvršnog odbora zastupaju skupine zemalja članica (tzv. Konstitucije) i donose odluke o financijskim transakcijama, nadzoru i programima pomoći.

3. **Međunarodni monetarni i finansijski odbor (IMFC)** – sastoji se od 24 člana koji su također dio Odbora guvernera. Odbor se sastaje dva puta godišnje kako bi raspravljao o pitanjima zajedničkog interesa koji se odnose na globalno gospodarstvo i finansijski sustav te savjetuje MMF o smjeru njegova djelovanja.

4. **Odbor za razvoj** - zajednički je odbor MMF-a i Svjetske banke te je zadužen za savjetovanje Odbora guvernera MMF-a. Sastoji se od 24 člana te sastaje se dva puta godišnje kako bi raspravljao o pitanjima razvoja i financiranja razvojnih projekata.

Slika 4 Struktura Međunarodnog monetarnog fonda

Izvor: Izrada autora prema: IMF (<https://www.imf.org/external/about/govstruct.htm>) [15. lipnja 2024.]

3.2. Politike Međunarodnog monetarnog fonda u odgovoru na Veliku recesiju i COVID-19 pandemiju

Međunarodni monetarni fond (MMF) imao je ključnu ulogu prilikom rješavanja globalnih financijskih nestabilnosti tijekom značajnih kriznih razdoblja kao što su Velika recesija i COVID-19 pandemija. Ciljevi su uvelike bili usmjereni na stabilizaciju globalnih financijskih tržišta, pružanje financijske pomoći zemljama članicama te poticanje gospodarskog oporavka. Iako su uzroci i karakteristike ovih kriza bili različiti, osnovni ciljevi MMF-a ostali su slični.

Velika recesija

Globalno je gospodarstvo 2008. godine prošlo kroz razdoblje financijske nestabilnosti bez presedana, popraćeno najgorom globalnom ekonomskom krizom i kolapsom trgovine u mnogim desetljećima. S obzirom na to da se kriza prelijevala velikom brzinom, sredstva MMF-a bila su potrebna članicama diljem svijeta (Xafa, 2010). Ključne mjere koje je Međunarodni monetarni fond poduzeo tijekom Velike recesije bile su:

1. Brze procjene i reakcije: MMF je odigrao ključnu ulogu u ranim procjenama i predviđanjima ozbiljnosti krize, koje su bile ključne za pokretanje globalne akcije. Početne prognoze MMF-a iz 2008. godine istaknule su potencijalnu opasnost od gospodarskog pada, što je dovelo do brzih i snažnih globalnih odgovora. Došlo je do hitnog saziva čelnika G20 u Washingtonu u studenom 2008. godine, gdje su izneseni brzi akcijski planovi za sprječavanje sustavnog financijskog kolapsa.
2. Provođenje makroekonomske politike:
 - popravak bilanci financijskog sektora - dokapitaliziranje banaka bilo je neophodno za funkcioniranje kreditnih tržišta i ponovno pokretanje ekonomije
 - poticanje zemalja da iskoriste fiskalni prostor za povećanje potražnje
 - značajno povećanje službenog međunarodnog financiranja (posebno orijentirano prema tržištima u razvoju i zemljama s niskim dohotkom) - čelnici G20 složili su se oko utrostručenja redovnog kreditnog kapaciteta MMF-a na 750 milijardi američkih dolara te povećanje globalne likvidnosti za 250 milijardi dolara kroz posebna prava vučenja (Xafa, 2010).

- proširenje kvota članica i dodatni doprinosi putem Novih dogovora o zaduživanju (New Arrangements To Borrow- NAB) u ukupnom iznosu od 550 milijardi američkih dolara (IMF, 2010)

3. Uvođenje novih financijskih instrumenata:

- Fleksibilna kreditna linija (Flexible Credit Line- FCL) - za zemlje s jakim ekonomskim temeljima i snažnim političkim okvirima. FCL služi kao instrument za ublažavanje krize te ne zahtijeva isplatu kredita u fazama. Meksiko je bio prva zemlja koja je imala koristi od FCL-a sa zajmom od 47 milijardi dolara, što je najveći odobreni iznos u povijesti Fonda (Xafa, 2010).
- Preventivna kreditna linija (Precautionary and Liquidity Line- PLL) - za zemlje s dobrim ekonomskim osnovama koje trebaju kratkoročno financiranje. Program nudi kredite koji mogu doseći maksimalno pet puta veći iznos od kvote koju država ima u MMF-u, s mogućnošću udvostručenja tog iznosa nakon godinu dana (Xafa, 2010).

4. Pružanje savjetodavne i tehničke pomoći

- Suradnja s nacionalnim vlastima na razvoju i provedbi programa ekonomskih reformi
- Pružanje tehničke pomoći u prikupljanju poreza, upravljanju javnim dugom te provedbi monetarne politike

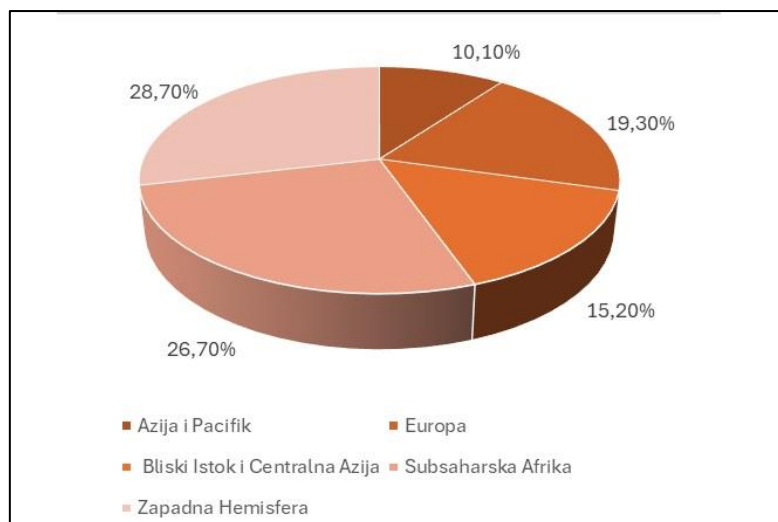
COVID-19 pandemija

MMF je na krizu uzrokovanu koronavirusom odgovorio neviđenom brzinom, pružajući brzu i opsežnu financijsku pomoć zemljama članicama. Poseban naglasak stavljen je na zaštitu najugroženijih i postavljanje temelja za uključiv i održiv oporavak. Kao što je direktorica MMF-a Kristalina Georgieva istakla u travnju 2021. godine (IMF, 2021), „*Globalno gospodarstvo je na čvršćim temeljima jer milijuni ljudi imaju koristi od cjepiva. Ali dok je oporavak u tijeku, previše zemalja zaostaje, a ekonomska nejednakost se pogoršava. Potrebna je snažna politička akcija kako bi se svima dala poštena šansa- šansa za okončanje pandemije posvuda i šansa za bolju budućnost za ranjive ljude i zemlje.*“

MMF je kroz cijelo razdoblje pandemije nastojao podržati zemlje na putu oporavka kroz savjetodavnu ulogu, financijsku potporu, razvoj kapaciteta i smanjenje duga za najsiromašnije. Mjere koje je Fond poduzeo bile su usmjerene na (IMF, 2022):

- 1. Hitno financiranje** - MMF je reagirao na potražnju za hitnim financiranjem tako što je privremeno udvostručio pristup svojim hitnim financijskim instrumentima - Rapid Credit Facility (RCF) i Rapid Financing Instrument (RFI). Ove mjere omogućile su Fondu brzo reagiranje i pružanje financijske pomoći članicama koje se suočavaju s krizom, bez potrebe za uspostavljanjem sveobuhvatnih programa. Financijska pomoć pružena je ukupno 90 zemalja u sveobuhvatnom iznosu od 170 milijuna američkih dolara. Slika br. 5 prikazuje kako je ta pomoć bila raspodijeljena po regijama. Najveći dio sredstava raspodijeljen je zemljama Zapadne Hemisfere (28,7%) i Subsaharske Afrike (26,7%) dok je najmanji iznos pomoći raspodijeljen na Aziju i Pacifik (10,1%).

Slika 5 Ukupna financijska pomoć po regijama

Izvor: Izrada autora prema: Međunarodni monetarni fond

(<https://www.imf.org/en/Topics/imf-and-covid19/COVID-Lending-Tracker>) [15. lipnja 2024.]

- 2. Bespovratna sredstva za otpis duga** - Fond je proširio svoje inicijative za otpis duga na 29 svojih najsiromašnijih i najranjivijih zemalja članica kroz Zakladu za suzbijanje katastrofa i pomoć (CCRT) za razdoblje između travnja 2020. i listopada 2021. godine (kasnije produženo do travnja 2022. godine). Ovim otpisom duga

zemljama je bilo omogućeno da svoje ograničene financijske resurse preusmjere prema nužnim medicinskim potrebama i drugim ključnim aktivnostima kako bi se što učinkovitije nosile s posljedicama COVID-19 pandemije.

- 3. Alokacija posebnih prava vučenja (SDR)** - Fond je u kolovozu 2021. godine osigurao 650 milijardi dolara u obliku Posebnih prava vučenja za borbu članica protiv pandemije. Ova vrijednost izdanja SDR-ova bila je najveća u povijesti Fonda, a čelnici su pozvali bogate zemlje da svoje SDR-ove preusmjere prema najsiromašnijim i najpotrebnijim zemljama. Mjerom se nastojalo članicama pružiti podršku likvidnosti, a da se pri tome ne optereti njihov teret duga. Opća alokacija SDR-a izvršena je članicama Fonda razmjerno njihovim kvotama u istom.
- 4. Povećanje likvidnosti-** Fond je odobrio uspostavu Kratkoročne linije likvidnosti (Short-term Liquidity Line, SLL) za daljnje jačanje globalne financijske sigurnosne mreže. Mjera je pružena zemljama s vrlo jakim politikama i stabilnim ekonomskim osnovama kojima je bila potrebna kratkoročna umjerena podrška bilanci plaćanja.
- 5. Savjetodavna uloga-** Mjera koja podrazumijeva praćenje gospodarskog razvoja i utjecaj pandemije na globalnoj razini te predlaganje politika potrebnih za prevladavanje krize.

3.2. Analiza uspješnosti i kritike mjera Međunarodnog monetarnog fonda

Međunarodni monetarni fond bio je ključan u pružanju globalne financijske stabilnosti tijekom oba krizna razdoblja, ali je učinkovitost njegovih politika značajno varirala, ovisno o regionalnim specifičnostima i ekonomskim uvjetima. Istraživanja su pokazala kako su politike Fonda bile ključne za ublažavanje nekih od najgorih posljedica kriza, dok je u isto vrijeme postojala potreba za prilagođavanjem pristupa specifičnim potrebama i okolnostima u svakoj zemlji.

Iako je tijekom Velike recesije, Fond imao važnu ulogu, bio je izložen značajnim kritikama zbog strateških pogrešaka i operativnih izazova. Isprva oslabljen zbog smanjenja broja zaposlenih netom prije krize, na temelju optimistične pretpostavke o kontinuiranoj globalnoj ekonomskoj stabilnosti, Fond nije bio pripremljen na krizu takvih razmjera (Gutner, T. L., 2014). Resursi Fonda u vremenu prije krize bili su na povijesno niskoj razini u odnosu na globalne ekonomske potrebe.

Unatoč tim preprekama, MMF je uspio značajno povećati svoje sposobnosti kreditiranja, s izrazito niskih vrijednosti u 2007. godini na otprilike 400 milijardi dolara do kraja 2013. godine (IMF, 2014). Ovi kapaciteti bili su od iznimne važnosti zemljama članicama pri upravljanju krizom i ublažavanju širokih ekonomskih posljedica. Mjere su bile osmišljene tako da budu brže implementirane nego u prethodnim krizama, s fokusom na ključna makroekonomska pitanja.

Tijekom COVID-19 pandemije, kao središnji međunarodni akter u odgovoru na ekonomske krize, Fond je ponovno pokazao sposobnost brze mobilizacije resursa, pružajući hitnu financijsku pomoć za 62 zemlje unutar prvih nekoliko mjeseci. Ova pravovremena reakcija ilustrira sposobnost MMF-a da brzo prilagodi svoje mehanizme financiranja kako bi zadovoljio potrebe svojih članica u trenutcima velike neizvjesnosti. Fond je također pokazao značajnu sposobnost prilagodbe, revidirajući svoje globalne ekonomske izgleda uz suradnju s epidemiolozima i zdravstvenim stručnjacima. Prve procjene za pad globalne proizvodnje od 3 %, u velikoj su mjeri bile precizne, unatoč kasnijim kritikama da su prognoze za 2021. godinu, koje nisu predvidjele inflacijski val, bile preoptimistične. Osim toga, MMF je globalno pružio više od 110 milijardi dolara za 86 zemalja, koristeći razne instrumente za adresiranje hitnih potreba izazvanih pandemijom (IMF, 2022). Tako je članicama omogućeno da prilagode svoje kreditne aranžmane i povećaju izdatke za ključna područja poput zdravstva i mjera za suzbijanje ekonomske krize.

Međutim, u obje krize, opći pristup politici Fonda bio je predmetom kritike, posebno od strane zemalja u razvoju. Primjerice, vlasti različitih zemalja u razvoju istakle su da preporuke MMF-a nisu u potpunosti uzimale u obzir njihove specifične uvjete. Ova kritika proizašla je i iz šireg problema nedovoljne zastupljenosti zemalja u razvoju u procesima odlučivanja u Fondu, što je utjecalo na opravdanost i učinkovitost savjeta koje je institucija pružala. Također, postojala je percepcija da MMF favorizira interese bogatih i moćnijih država članica, što je uzrokovalo zabrinutost oko nejednakog tretmana i nedostatka solidarnosti prema manje razvijenim

zemljama. Ova kritika bila je izražena u kontekstu pružanja financijske pomoći s obzirom na to da se ona zemljama raspoređuje prema kvotama s kojima one sudjeluju u MMF-u. Prema tome, bogate i razvijenije zemlje dobivaju najveći udio financijske pomoći koja im u tim razmjerima u konačnici nije bila potrebna. To je pridonijelo percepciji da Fond nije dovoljno pravedan u svojim politikama i pristupima.

Ipak, nije moguće izostaviti činjenicu da je na tržištima zemalja u razvoju, za vrijeme Velike recesije, izbjegnuta očekivana financijska katastrofa upravo zahvaljujući mjerama Fonda. U nekim zemljama, poput Ukrajine i Latvije, dogodio se ograničen broj slučajeva bankrota banaka, no čak su i u tim situacijama fiskalni troškovi ostali pod kontrolom (fiskalni troškovi u Ukrajini iznosili su 4,8 % BDP-a, a u Latviji 2,5 % BDP-a, što se pokazalo kao znatno manje nego u prethodnim krizama) (IMF, 2023). Uloga Fonda u Europi također je bila značajna, ali i kontroverzna. MMF je bio uključen u zajednička financijska spašavanja Grčke, Irske i Portugala tijekom Velike recesije te je njegova uloga bila važna u sprječavanju financijskog kolapsa i osiguravanju stabilnosti Eurozone. Iako su ti programi privremeno stabilizirali spomenuta gospodarstva, kritizirani su zbog njihovih strogih mjera štednje koje su vjerojatno produbile ekonomske nestabilnosti (IMF, 2023). Oporavak u tim zemljama bio je sporiji i teži nego što se očekivalo, što je dovelo do produljenih gospodarskih poteškoća. Unatoč svim naporima MMF-a, njegovi aranžmani često su bili suočeni s preokretima politika i prekidima programa. Primjerice, Bjelorusija je ublažila svoje fiskalne politike neposredno nakon završetka programa šireći kvazi fiskalne aktivnosti suprotno ciljevima programa. Ovi primjeri naglašavaju kako postoji potreba za reformama koje će trajati i izvan odnosa s programima Fonda.

Učinkovitost politika Fonda tijekom kriza bila je značajna u kratkom roku, posebno u stabilizaciji financijskih tržišta i vraćanju povjerenja u sustav za vrijeme Velike recesije i stabilizaciji globalnog ekonomskog stanja u iznimno teškom periodu pandemije. Nezavisni ured za evaluaciju (IEO) Međunarodnog monetarnog fonda potvrđuje efikasnost provedenih mjera u odgovoru na krize, no naglašava i potrebu za revizijom svojih politika i procedura kako bi kao institucija bio u potpunosti pripremljen za suočavanje s globalnim kriznim događajima za koje se čini vjerojatnim da će se ponavljati i u nadolazećim godinama. Ured posebno ističe potrebu za razvojem specijaliziranog alata za posebne politike i procedure koje bi se mogle brzo aktivirati kako bi se pomoglo u rješavanju posebnih potreba i okolnosti globalnih kriza (IMF, 2023).

4. ANALIZA ULOGE SVJETSKE BANKE U KRIZAMA

Svjetska banka, multilateralna institucija koja obuhvaća 189 zemalja članica, posvećena je iskorjenjivanju siromaštva i promicanju održivog razvoja. Upravljavajući globalnom mrežom s preko 130 ureda, Banka pruža financijska sredstva, stručnu pomoć i dijeli znanja kako bi se uspješno nosila s globalnim izazovima (World Bank, n.d.). U kontekstima ekonomskih kolapsa, pandemija ili prirodnih katastrofa, funkcije Svjetske banke postaju kritične. U suradnji s drugim međunarodni tijelima, Banka ima za cilj stabilizirati ekonomije pogođenih zemalja, potaknuti obnovu infrastrukture i očuvati socijalnu koheziju. Analiza ovih aktivnosti omogućuje dublje razumijevanje kako Svjetska banka djeluje unutar kompleksnih globalnih izazova i koje strategije implementira kako bi odgovorila na nepredvidive ekonomske izazove.

4.1. Povijest i uloga Svjetske banke

Grupacija Svjetske banke osnovana je, jednako kao i Međunarodni monetarni fond, 1944. godine na konferenciji u Bretton Woodsu. U početku djelovala pod nazivom Međunarodna banka za obnovu i razvoj (IBRD), usredotočila se na financiranje obnove zapadne Europe nakon Drugog svjetskog rata. Kako se tijekom vremena njena misija proširila na razvojne projekte diljem svijeta, organizacija je preimenovana u naziv pod kojim je danas poznata „Svjetska Banka“ (Flegar, S., Hajdinjak, J. 2023).

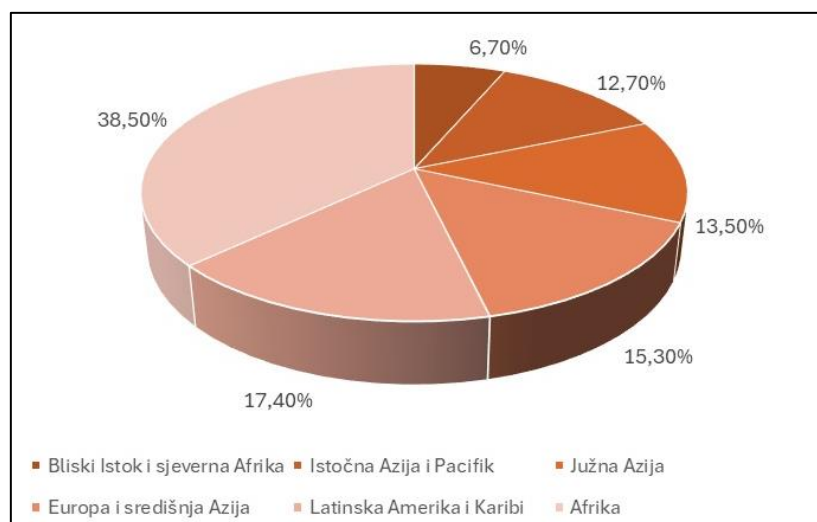
Do 1946. godine, svjetska Banka započela je s radom i ubrzo nakon toga odobrava svoj prvi zajam Francuskoj u iznosu od 500 milijuna dolara za razne potrebe poslijeratne obnove. Kroz vrijeme se razvijala i misija Banke, koja se 1968. godine okrenula od puke obnove ratom pogođenih zemalja do poticanja održivog razvoja diljem svijeta. Do 1980-ih, Banka je dodatno prilagodila svoju strategiju kao odgovor na široko rasprostranjenu dužničku krizu, nalažući da zemlje koje žele koristiti zajmove prvo moraju provesti programe strukturne prilagodbe. Ovi su programi podrazumijevali provođenje mjera ekonomske stabilizacije, poput proračunskih rezova i privatizacije državnih poduzeća, kao preduvjete za ostvarenje zajmova.

Bivši predsjednik, Jim Yong Kim, definirao je 2013. godine dva ključna cilja (tzv. Twin Goals) Svjetske banke: okončanje ekstremnog siromaštva (populacija koja živi s manje od 1,90 USD

dnevno) na manje od 3 % ukupne populacije do 2030. godine i promicanje zajedničkog prosperiteta povećanjem prihoda za najsiromašnijih 40 % stanovništva u svakoj zemlji.

Banka pruža financijske zajmove s niskim kamatnim stopama, beskamratne kredite i potpore zemljama za ulaganje u područjima kao što su obrazovanje, zdravstvo, infrastruktura, razvoj financijskog i privatnog sektora, poljoprivreda i sl. Svjetska banka također nudi ekspertizu i usluge koordinacije vladama za reformu bankarskih sektora, obrazovnih sustava ili nacionalnih zdravstvenih službi. Grupacija aktivno radi na stvaranju uvjeta koji potiču strana ulaganja i međunarodnu trgovinu, a koji su ključni za gospodarski razvoj te podupire inicijative za promicanje zapošljavanja žena. Samo u 2022. godini Grupacija je odobrila 104,1 milijarde dolara u obliku zajmova zemljama u potrebi. Slika br. 6 prikazuje kako je čak 38,5 % ukupnih plasmana usmjereno prema državama Afrike, dok je najmanji dio plasmana od 6.7 % usmjeren prema Bliskom istoku i sjevernoj Africi (Grupa autora, 2023).

Slika 6 Odobreni plasmani Svjetske banke po regijama u 2022. godini

Izvor: Izrada autora prema: Grupa autora (2023), Hrvatska i međunarodne financijske institucije: 30 godina suradnje, Zagreb, str. 43 (https://irmo.hr/wp-content/uploads/2023/12/Hrvatska-i-MFI_30-godina-suradnje.pdf) [15. lipnja 2024.]

Glavne uloge Svjetske banke najbolje se vide kroz značajne rezultate postignute od 2019. do 2022. godine, a ovo su samo neki od njih:

- 96 milijuna ljudi imalo je omogućen lakši pristup transportnim uslugama
- 58 milijuna ljudi imalo je osiguran pristup električnoj energiji
- 135 milijuna žena imalo je podršku kroz programe socijalne zaštite
- 23 milijuna ljudi dobilo je pristup financijskim uslugama

- Temeljne zdravstvene usluge proširene su na 506 milijuna ljudi
- 49 milijuna ljudi imalo je pristup kvalitetnijim izvorima vode
- Bolje sanitarne usluge osigurane su za 191 milijun ljudi

Možemo zaključiti kako uloge Svjetske banke nadilaze puko financijsko pozajmljivanje; uključuju rješavanje globalnih izazova kao što su siromaštvo, zdravstvo, utjecaj klimatskih promjena, podupiranje strukturnih reformi na tržištima u razvoju i osiguravanje da se postigne održiv i uključiv gospodarski i društveni razvoj.

Struktura grupacije Svjetske banke

Grupaciju Svjetske banke čini pet samostalnih, ali istovremeno međusobno povezanih institucija (Flegar, S., Hajdinjak, J. 2023):

1. Međunarodna banka za obnovu i razvoj (engl. International Bank for Reconstruction and Development- IBRD)
2. Međunarodno udruženje za razvoj (engl. International Development Association- IDA)
3. Međunarodna financijska korporacija (engl. International Financial Corporation- IFC)
4. Multilateralna agencija za garantiranje investicija (engl. Multilateral International Guarante Agency- MIGA) i
5. Međunarodni centar za rješavanje investicijskih sporova (engl. International Center for Settlement of International Disputes- ICSID).

Slika 7 Struktura Grupacije Svjetske banke

Izvor: Izrada autora prema: <https://www.worldbank.org/en/who-we-are> [15. lipnja 2024.]

Međunarodna banka za obnovu i razvoj (IBRD) vodeća je svjetska razvojna institucija koja je u vlasništvu 189 zemalja članica. Kao ključna institucija u Grupi Svjetske banke, IBRD pruža fleksibilne zajmove koji uključuju dospijeće i do 35 godina, financiranje u lokalnoj valuti radi sprječavanja valutnog rizika, uvjetne kreditne linije u slučaju nedostatka sredstava uzrokovanih nepovoljnim gospodarskim događajima, garancije temeljene na politikama ili projektima te proizvode za upravljanje financijskim rizicima. IBRD aktivno surađuje s Međunarodnim monetarnim fondom, drugim financijskim institucijama te čelnicima javnih i privatnih sektora u zemljama sa srednjim i niskim dohotkom kako bi osigurale putanju većeg prosperiteta. Upravljanje bankom obavljaju odbor guvernera, izvršni direktori, predsjednik banke i tajništvo banke (IBRD, 2024).

Međunarodno udruženje za razvoj (IDA), dio Grupacije Svjetske banke, orijentiran je prema najsiromašnijim zemljama svijeta. Od osnutka 1960. godine nudi bespovratna sredstva i zajmove s niskim kamatama te predstavlja jedan od primarnih izvora pomoći za 75 zemalja s niskim dohotkom te je vodeći pružatelj donatorskih sredstava za osnovne socijalne usluge u tim područjima. IDA osigurava financiranje pod koncesijskim uvjetima, uz zanemarive ili nulte kamatne stope s rokom otplate od 30 do 40 godina te zajmove u obliku bespovratni sredstava (IDA, 2024). Uz svoje koncesijske zajmove i bespovratna sredstva IDA pridonosi smanjenju dugova kroz dvije inicijative:

1. Inicijativa za teško zadužene siromašne zemlje (engl. Heavily Indebted Poor Countries- HIPC)
2. Inicijativa za multilateralno smanjenje duga (engl. Multilateral Debt Relief Initiative- MDRI)

Međunarodna financijska korporacija (IFC), dio je Grupacije Svjetske banke, osnovana je 1956. godine. Ima vlastiti osnivački statut te je pravno i financijski neovisana od Grupacije. Trenutno broji 186 zemalja članica te predstavlja najveću globalnu instituciju koja je osnovana radi promicanja ulaganja privatnog sektora za zemlje u razvoju. IFC olakšava partnerstva za poticanje gospodarskog rasta, smanjenje siromaštva i poboljšanje infrastrukture. U 2023. godini IFC je osigurao rekordnih 43,7 milijardi dolara za zemlje u razvoju koristeći moć privatnog sektora za poboljšanje života ljudi (IFC, 2024).

Multilateralna agencija za garantiranje investicija (MIGA), dio Grupacije Svjetske Banke, ima za cilj potaknuti strana ulaganja u zemlje u razvoju nudeći jamstva, koja uključuju

osiguranje od političkog rizika i kreditno poboljšanje i ulagačima i zajmodavcima (MIGA, 2024). Ova jamstva štite investicije od nekomercijalnih rizika i pomažu u osiguravanju boljih financijskih uvjeta iz izvora financiranja. Kapacitet ove institucije proizlazi iz povezanosti sa Svjetskom bankom, što joj omogućuje da djeluje kao sredstvo odvratanja od vladinih radnji koje bi mogle ometati projekte te posreduje u sporovima između investitora i vlade. Četiri strateška pravca organizacije odnose se na:

- Produblјivanje utjecaja u zemljama s niskim prihodima
- Podrţavanje stvaranja trţišta kroz program financiranja razvoja
- Preuzimanje vodstva u globalnim pitanjima
- Unaprjeđivanje poslovnog modela

Međunarodni centar za rješavanje investicijskih sporova (ICSID) predstavlja vodeću globalnu instituciju usmjerenu na rješavanje međunarodnih investicijskih sporova. Osnovan 1966. godine u skladu s Konvencijom o rješavanju investicijskih sporova između država i državlјana drugih država (poznata kao ICSID konvencija). Institucija djeluje neovisno i nudi neutralan, depolitiziran forum za rješavanje sporova, jačajući povjerenje u međunarodnom investicijskom okruţenju (ICSID, 2024). ICSID nudi različite mehanizme rješavanja sporova, uključujući mirenje, posredovanje, arbitraţu i utvrđivanje činjenica, prilagođene jedinstvenim zahtjevima međunarodnih investicijskih slučajaeva i uključenih strana. Svaki spor razmatra autonomno Povjerenstvo za mirenje ili Arbitraţni sud, koji razmatraju sve dokaze i pravne podneske stranaka, a do danas je ICSID riješio preko 900 slučajaeva. Osim toga, ICSID ima značajnu ulogu u promicanju šireg razumijevanja međunarodnog prava i ulaganja specifičnosti ICSID procesa.

4.2. Politike Svjetske banke u odgovoru na globalne krize

U globalnim krizama poput Velike recesije i COVID-19 pandemije, Svjetska banka istaknula se kao jedna od vodećih institucija u međunarodnim naporima za ublaţavanje ekonomskih i društvenih posljedica. Njena uloga u spomenutim krizama bila je višestruka i kritična za stabilizaciju i oporavak pogođenih zemalja. Kroz obje krize, Banka je težila ne samo pruţanju neposredne pomoći, već je nastojala izgraditi temelje za otporniji i inkluzivniji globalni gospodarski svijet.

Velika recesija

U jeku globalne gospodarske i financijske krize 2008. godine, Svjetska banka prepoznala je ozbiljnu prijetnju koju kriza predstavlja za globalnu borbu protiv siromaštva, pogotovo nakon prethodnih šokova rasta cijena hrane i goriva. Banka je u studenom 2008. godine dala izraditi prijedloge za sveobuhvatan odgovor na krizu. Prijedlozi su bili usmjereni ka suradnji s partnerima kako bi se prevladalo trenutno financiranje likvidnosti i prevenirala daljnja eskalacija problema. Najvažnije mjere koje je Banka poduzela odnosile su se na zaštitu najsiromašnijih i najugroženijih skupina u zemljama u razvoju, stabilizaciju financijskog i privatnog sektora, upravljanje fiskalnim izazovima te osiguranje financiranja za dugoročne razvojne troškove. Upravni je odbor Banke u ožujku 2009. godine potvrdio kako je Banka bila spremna značajno povećati financijsku podršku zemljama klijentima, kako bi im omogućila da što bolje odgovore na izazove globalne krize s kojom se susreću (IEG, 2012).

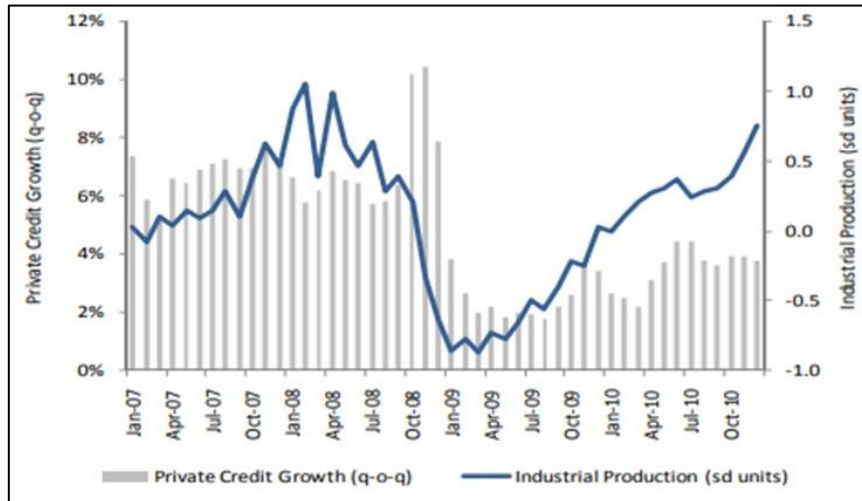
Tijekom dvogodišnjeg razdoblja od 2008. do 2010. godine, financiranje koje je bilo osigurano od strane Svjetske banke i Međunarodne financijske korporacije (IFC) značajno je poraslo. U tom je razdoblju, godišnje financiranje iznosilo 63,7 milijardi dolara, što predstavlja značajan rast u odnosu na prosječnih 30,4 milijarde dolara godišnje, u razdoblju od 2005. do 2007. godine. Ovaj porast uključuje znatno povećanje financiranja od strane Svjetske banke s prosječnih 24,5 milijardi dolara na 53,9 milijardi dolara godišnje, kao i manje povećanje obaveza IFC-a s 5,9 milijardi dolara na 9,8 milijardi dolara godišnje (IEG, 2012).

Veći dio tog povećanja bio je usmjeren na zemlje srednjeg dohotka, pri čemu je zajedničko financiranje IBRD-a i IFC-a za te zemlje poraslo s prosječnih 18,7 milijardi dolara prije kriznog vremena, na 45,4 milijarde dolara godišnje tijekom razdoblja krize. S druge strane, financiranje Međunarodnog udruženja za razvoj (IDA) poraslo je umjerenije, s 10,2 milijarde dolara na 15,7 milijardi dolara godišnje (ovaj iznos uključuje i izdatke iz IDA-inog Prozora za odgovor na krize, osnovanog tek u prosincu 2009. godine). Što se tiče Agencije za jamstvo multilateralnih ulaganja (MIGA), obujam izdanih jamstava u zemljama IBRD-a ostao je relativno stabilan, s prosjekom od 1,3 milijarde dolara u 2009. godini u usporedbi s prosjekom od 1,2 milijarde dolara tijekom razdoblja od 2006. do 2010. godine. S toga se može zaključiti kako je financijski odgovor bio bez presedana.

Zemlje klijentice banke pretrpjele su značajne ekonomske posljedice uslijed globalne financijske krize. U razdoblju od 2005. do 2007. godine (ovo razdoblje uzima se kao razdoblje stabilnih kretanja), prosječni bruto domaći proizvod (BDP) bio je na razini od 6 %, da bi u

2009. godini pao na 1 %. Najteže pogođene regije bile su Europa, središnja Azija te Latinska Amerika i Karibi. Njihov BDP pao je sa 7 % (razdoblje od 2005. do 2007. godine) na samo 3 % u 2009. godini (IEG,2012).

Slika 8 Kriza i oporavak klijenata Svjetske banke

Izvor: Evaluation report (2023.): The International Monetary Fund’s emergency response to the COVID-19 pandemic, (<https://ieo.imf.org/en/our-work/Evaluations/Completed/2023-0313-imfs-emergency-response-to-the-covid-19-pandemic>) [15. lipnja 2024.]

Slika br. 8 jasno prikazuje korelaciju između industrijske proizvodnje i rasta privatnih kredita u razdoblju od siječnja 2007. godine do listopada 2010. godine. Kako su se oba pokazatelja počela oporavljati nakon akutne faze krize, može se zaključiti kako su mjere poduzete za stabilizaciju ekonomije imale pozitivan učinak na gospodarski oporavak.

Važno je spomenuti kako je Međunarodna financijska korporacija (IFC) pokrenula razne inicijative s globalnim učinkom, od kojih su se neke pokazale više, a neke manje uspješnim. Od svih pokrenutih inicijativa najviše su se istakli Globalni program za financiranje trgovine (engl. Global Trade Finance Program-GTFP) te Program likvidnosti globalne trgovine (engl. Global Trade Liquidity Program- GTLP). Prema podacima Svjetske banke, GTFP je krajem 2008. godine raspolagao s 3 milijarde dolara, a sredstvima su se nastojala proširiti jamstva na međunarodne banke kako bi se pokrili rizici koji se odnose na trgovinsko financiranje. S druge strane, GTLP je raspolagao s nešto više od 4 milijarde dolara, koje je mobilizirao od IFC-a i partnera, kako bi financirao trgovinsko financiranje u pojedinačnim bankama. Od ostalih inicijativa, važno je još spomenuti Fond za dokapitalizaciju banaka (engl. Bank

Recapitalization Fund- BRF), osnovan početkom 2009. godine, koji je raspolagao sredstvima od 3 milijarde dolara i s tim sredstvima nastojao je bankama zemalja tržišta u razvoju osigurati Tier 1 osnovni kapital i Tier 2 podređeni dug radi ojačanja financijskog sektora. Program povrata duga i imovine (engl. The Debt and Asset Recovery program), osnovan 2009. godine, s ciljem mobilizacije od 6 do 8,5 milijardi dolara, ulagao je u specijalizirana poduzeća koja su se bavila upravljanjem i restrukturiranjem fondova rizične imovine. Fond za kriznu infrastrukturu (engl. Infrastructure Crisis Facility- ICF), mobilizirao je 10 milijardi dolara od IFC-a i partnera te je s tim sredstvima nastojao osigurati dugoročno financiranje za privatne ili javno-privatne infrastrukturne projekte na tržištima u razvoju. Program za poboljšanje mikro financiranja (engl. Microfinance Enhancement Fund-MEF), s inicijalnim ulaganjem IFC-a od 150 milijuna dolara, nastojao je osigurati refinanciranje za do 100 mikrofinancijskih institucija u čak 40 zemalja (IEG, 2012).

COVID-19 pandemija

Grupa svjetske banke poduzela je opsežne i brze mjere kako bi zemljama u razvoju omogućila da što učinkovitije odgovore na COVID-19 pandemiju. Napori su bili usmjereni prema povećanju nadzora bolesti, unaprijeđenu javno-zdravstvenih intervencija te pružanju podrške privatnom sektoru kako bi se očuvalo poslovanje i radna mjesta. Kao vodeća institucija u multilateralnom odgovoru na krizu, Svjetska banka je u prve dvije godine (2020, 2021) osigurala financijsku pomoć u iznosu od 204 milijarde dolara klijentima iz javnog i privatnog sektora. Od toga je, 135 milijardi osigurano iz IBRD/IDA fondova, 60 milijardi iz IFC fonda, a 9 milijardi dolara osigurala je MIGA (Cudilla, E., 2021).

Već je u travnju 2020. godine, kroz Program strateške pripremljenosti i odgovora na COVID-19 (engl. COVID-19 Strategic Preparedness and Response Program- SPRP), pokrenuta prva skupina projekata sa sredstvima u iznosu od 1,9 milijardi dolara koji su bili raspoređeni na 25 zemalja. Što se ovim paketom mjera nastojalo postići najbolje opisuju riječi generalnog direktora operacija Banke, Axela von Trotensburga (World Bank, 2020): *„Ovaj paket brze pomoći spasit će živote i pomoći u detekciji, prevenciji i odgovoru na COVID-19 pandemiju u zemljama kojima služimo. Naše aktivnosti u zemlji bit će usklađene na globalnoj razini kako bi se najbolje prakse brzo dijelile, uključujući pristupe za jačanje nacionalnih zdravstvenih sustava i pripremu za moguće naredne valove ovog razornog virusa.“* Paket brze pomoći bio je usmjeren ka najsiromašnijim zemljama, a detaljni financijski izdatci za pojedinu zemlju prikazani su niže u Tablici br. 1.

Tablica 1 Početni set hitnih projekata kao odgovor na COVID-19 pandemiju

Zemlja	\$USD (mil)	Zemlja	\$USD (mil)
Afganistan	100.4	Maldivi	7.3
Argentina	35.0	Mauritanija	5.2
Zelenortski otoci	5.0	Mongolija	26.9
Kambodža	20.0	Pakistan	20.0
Demokratska republika Kongo	47.2	Sveti Toma i Princip	2.5
Džibuti	5.0	Paragvaj	20.0
Ekvador	20.0	Senegal	20.0
Etiopija	82.6	Sijera Leone	7.5
Gana	35.0	Šri Lanka	128.6
Haiti	20.0	Tadžikistan	11.3
India	1,000.0	Gambija	10.0
Kenija	50.0	Jemen	26.9
Kirgistan	12.5		

Izvor: Izrada autora prema: <https://bit.ly/4cqTniX> [15. lipnja 2024.]

Međunarodna financijska korporacija (IFC) također je osigurala sredstva za borbu protiv pandemije i to u iznosu od 8 milijardi dolara te ih je usmjerila privatnim tvrtkama pogođenim pandemijom za očuvanje radnih mjesta. IFC se angažirao proširenjem linija za trgovinsko financiranje i radnog kapitala za partnerske financijske institucije te podrškom postojećim klijentima u sektorima infrastrukture, proizvodnje, poljoprivrede i usluga koje su osjetljive na pandemiju. Samo u 2020. godini osigurano je 545 milijuna dolara kroz Globalni program financiranja trgovine. Od toga je 54 % bilo usmjereno na zemlje s niskim prihodima, a 29 % na područje subsaharske Afrike i MENA regije.

MIGA je u 2020. godini pokrenula program vrijedan 6,5 milijardi dolara za potporu ulagačima iz privatnog sektora i zajmodavcima u borbi protiv pandemije. Kapaciteti ove institucije tako su preusmjereni prema kupnji medicinske opreme, osiguranje obrtnog kapitala za mala i srednja poduzeća te kratkoročne potrebe vlada za financiranjem (Cudilla, E., 2021).

Svjetska banka je u svibnju 2020. godine objavila kako su sredstva mjera za brzu pomoć u borbi protiv pandemije raspoređena na 100 zemalja u razvoju u kojima živi 70 % svjetske populacije, dok im je u listopadu iste godine dodijeljeno 12 milijardi dolara kako bi se

financirala kupnja i distribucija cjepiva, testova te kako bi se pružila potrebna zdravstvena skrb građanima. Bivši predsjednik Svjetske banke, David Malpass, najavio je u lipnju 2021. godine kako Banka planira kroz 2022. godinu odobriti još sredstava kako bi financirala razvoj cjepiva, što je u lipnju 2022. godine i potvrđeno. Ukupna sredstva za razvoj cjepiva premašila su 25 milijardi dolara i bila su raspoređena na 78 zemalja u razvoju.

4.3. Procjena učinkovitosti i kritike politika Svjetske banke

Svjetska banka je kroz svoju povijest implementirala brojne politike s ciljem stabilizacije i razvoja globalne ekonomije, posebno tijekom kriznih perioda poput globalne financijske krize i COVID-19 pandemije. Iako su mnoge politike bile uspješne u pružanju potrebne podrške i poticanju gospodarskog rasta, postojale su kritike na račun njihove fleksibilnosti, prilagodljivosti i transparentnosti.

Velika recesija

Tijekom globalne financijske krize Grupacija Svjetske banke značajno je povećala svoju financijsku potporu, usklađujući se s globalnim obvezama pružanja protucikličke potpore. Prema analizi Nezavisne grupe za evaluacije iz 2012. godine (IEG, 2012), financijski kapacitet Svjetske banke na početku krize bio je ključan čimbenik koji je omogućio njeno opsežno kreditiranje. Takva pozicija omogućila joj je pružanje značajnih količina zajmova po konkurentnim kamatnim stopama. Primjer toga je bilo kreditiranje zemalja srednjeg dohotka poput Brazila i Indije, koje su primile znatnu potporu koja je pomogla u stabilizaciji njihovih gospodarstava. IBRD je odigrao ključnu ulogu znatnim povećanjem obujma zajmova po povijesno niskim kamatnim stopama, što ga je činilo jeftinijim od većine alternativnih izvora, uključujući i druge financijske institucije (IEG, 2012). Značajan pozitivan aspekt bilo je i poboljšanje učinkovitosti obrade i brzine isplate financijskih zajmova. To je bilo važno radi brzog raspoređivanja resursa za zemlje kojima je trebala pomoć. Primjerice, u Meksiku i Kolumbiji, postojeći odnosi Banke i razumijevanje nacionalnih gospodarstava omogućili su brze i učinkovite intervencije koje su rješavale specifične izazove povezane s krizom. Inovativne inicijative IFC-a također su se istaknule kao pozitivan politički odgovor (IEG, 2012). Program Globalne trgovinske likvidnosti (GTLP), pokrenut kao odgovor na krizu bio je posebno uspješan. Ovaj program, koji se temelji na ranijem Globalnom programu financiranja

trgovine, ublažio je nedostatke financiranja trgovine i pružio važnu potporu malim i srednjim poduzećima. Uspjeh programa pokazao se u njegovoj sposobnosti da mobilizira više od 5 milijardi dolara financiranja iz različitih izvora, time pokazujući sposobnost IFC-a da učinkovito iskoristi partnerstva (IEG, 2012). MIGA je imala ulogu pružanja protucikličke potpore ključnim financijskim institucijama u istočnoj Europi. Ta je potpora bila važna za stabilizaciju financijskih sektora u tim regijama tijekom kriznog razdoblja. MIGA-ina su jamstva pomogla u dokapitalizaciji banaka u zemljama poput Poljske i Mađarske te su tako osigurala kontinuirani protok kredita i održala financijsku stabilnost (IEG, 2012). Što se tiče socijalne zaštite, Svjetska banka povećala je svoje zajmove za programe sigurnosne mreže, usmjerene na siromaštvo, posebno u zemljama srednjeg dohotka u Latinskoj Americi, Karibima i Europi. Primljeni resursi bili su usmjereni na postojeće sustave socijalne zaštite. Potpora fiskalnom upravljanju, kroz Operacije razvojne politike (engl. Development Policy Operations), bio je još jedan značajan doprinos. U zemljama poput Meksika i Latvije, fiskalna politika Svjetske banke pomogla je ublažiti utjecaj krize i olakšala protucikličnu potrošnju (IEG, 2012). Ta je potpora posebno doprinijela održavanju ekonomske stabilnosti i pružanju osnovnih usluga tijekom krize kroz ulaganja u zdravstvo i obrazovanje.

Unatoč pozitivnim naporima, Svjetska banka suočila se s nekoliko kritika vezanih uz politike koje je provodila tijekom Velike recesije. Kao jedna od glavnih kritika uzima se nedostatak jake povezanosti između intenziteta krize i kreditiranja Banke (IEG, 2012). Iako je Banka povećala svoje zajmove, kritičari smatraju da isti nisu bili uvijek pravilno raspoređeni, odnosno nisu bili usmjereni prema najteže pogođenim zemljama. U nekim slučajevima, zemlje koje su doživjele umjereni stres, poput Kazahstana, dobile su značajnu potporu, dok neke druge zemlje, poput Ukrajine, nisu vidjele razmjerno povećanje pomoći. Istu kritiku dobila je i IDA zbog svoje ograničene fleksibilnosti i rigidnog okvira raspodjele pomoći. Kenija i Uganda, koje su bile ozbiljno pogođene krizom, ostale su uskraćene pravovremene i dostatne potpore (IEG, 2012). Prilagodbe u kreditnim maržama i uvjetima kasnile su s obzirom na krizu, što je utjecalo na sposobnost zaduživanja i financijski položaj Međunarodne banke za obnovu i razvoj nakon krize (IBRD). Ovo se kašnjenje za neke zemlje očitovalo kroz visoke troškove zaduživanja tijekom kritičnih razdoblja krize, smanjujući učinkovitost financijske pomoći Banke. Reakcija međunarodne financijske korporacije (IFC), iako inovativna, kritizirana je zbog slabe provedbe. Mnogi njeni krizni programi bili su odgođeni, što je umanjilo njihov trenutni učinak. Primjerice, Fond za unaprjeđenje mikrofinanciranja i Program za oporavak duga i imovine, značajno su zaostajali za svojim ciljevima, što je ograničilo njihovu učinkovitost tijekom ranih

faza krize (IEG, 2012). Kašnjenja u provedbi ovih programa značila su da mnoge mikrofinancijske institucije te specijalizirane institucije koje upravljaju rizičnom imovinom, nisu dobile pravovremenu potporu. Osim toga, ciljanje i praćenje intervencija često su bili nedostatni. Projekti Banke bili su općenito usmjereni na "siromašne i ranjive" bez specifičnog identificiranja onih zemalja koje su bile najviše pogođene krizom. Ovakav je pristup, bez preciznih mehanizama, značio da mjere poduzete za ublažavanje učinaka krize nisu uvijek bile maksimalno iskorištene. Naposljetku, krizne operacije često nisu podržavale značajne srednjoročne reforme, već su se fokusirale na postojeće angažmane. Ova ograničenost posebno je bila vidljiva u zemljama koje su bile manje pogođene krizom, a gdje je izostala dublja strukturna reforma koja je mogla omogućiti čvršću osnovu za buduću stabilnost financijskog sustava (IEG, 2012).

COVID-19 pandemija

Svjetska banka brzo je reagirala na novonastalu krizu uzrokovanu novim virusom, pokrenuvši niz inicijativa i projekata. Kroz hitne projekte, izdašne iznose financiranja, restrukturiranje postojećih programa i primjenu financijskih instrumenata za katastrofe, Banka je nastojala pružiti odgovarajuću pomoć zemljama u potrebi. Sredstva su omogućila nabavu i distribuciju cjepiva, testova i provođenje zdravstvenih tretmana te su osigurala brzi pristup osnovnim medicinskim potrepštinama tijekom prve faze pandemije. Jedan od značajnijih uspjeha bilo je i osiguravanje cjepiva za zemlje u razvoju. Svjetska banka je radila na procjeni spremnosti zemalja za uvođenje cjepiva, uključujući procjenu kapaciteta za distribuciju cjepiva i identifikaciju ključnih potreba. Suradnja s međunarodnim organizacijama bila je ključna za pravednu distribuciju cjepiva, posebno u zemljama koje su imale ograničen pristup zbog rezerviranja zaliha od strane bogatijih zemalja (Pate, M., Bali, S., Kulaksiz, S., 2021). Kako bi riješila ekonomske posljedice, Svjetska banka je povećala programe socijalne zaštite, uključujući novčane transfere, distribuciju hrane i naknade za nezaposlene. Ovi programi bili su važni za ublažavanje neposrednih socioekonomskih učinaka na najugroženije populacije (Hill et al., 2021).

Iako su mjere Svjetske banke donijele značajne koristi, suočile su se i s kritikama. Jedna od glavnih kritika odnosi se na nejednakost u distribuciji cjepiva. Bogate zemlje su rezervirale veći dio zaliha cjepiva, ostavljajući siromašne zemlje s ograničenim pristupom. Ovo je dodatno produbilo globalne nejednakosti i otežalo borbu protiv pandemije u najranjivijim dijelovima svijeta (Pate, M., Bali, S., Kulaksiz, S., 2021). Pandemija je također pogoršala postojeće

ekonomske nejednakosti unutar zemalja u razvoju, a neki kritičari tvrde kako Svjetska banka nije u dovoljnoj mjeri riješila te razlike. Učestale ankete koje je Banka provodila otkrile su da su najteže bili pogođeni niskokvalificirani radnici, kućanstva s niskim prihodima i žene. To je dovelo do poziva na ciljanije intervencije i ublažavanje dugoročnih učinaka na nejednakost i društvenu mobilnost (Hill et al., 2022). Još jedna kritika odnosi se na ekološke i društvene učinke nekih projekata koje je Svjetska banka podržala tijekom pandemije. Projekt WASH (engl. Water, Sanitation and Hygiene) bio je ključan u strategiji Svjetske banke za borbu protiv COVID-19 pandemije te se njime želio omogućiti pristup čistoj vodi, sanitarnim objektima i promicanje higijenskih praksi u najranjivijim zajednicama. Unatoč ključnoj važnosti ovog projekta, isti je bio kritiziran jer nije dovoljno brzo dosegnuo najugroženije populacije. Postojala je i zabrinutost oko utjecaja ovih projekata na okoliš, posebno u pogledu upravljanja vodenim resursima i mogućnosti prekomjernog crpljenja lokalnih zaliha vode. U društvenom smislu, inkluzivnost ovih projekata bila je dovedena u pitanje jer su se marginaliziranje zajednice ponekad suočavale s preprekama u pristupu novouspostavljenim uslugama. Integriranje klimatskih politika u planove gospodarskog oporavka smatralo se ključnim, ali neki kritičari tvrde da to nije dosljedno postignuto u svim projektima.

5. DOBRINOS INSTITUCIJA BRICS-a

BRICS (akronim od engl. *Brazil, Russia, India, China, South Africa*) institucije predstavljaju mehanizam međunarodne suradnje između pet vodećih zemalja u razvoju- Brazil, Rusija, Indija, Kina i Južnoafrička Republika. Od 2006. godine djeluju s ciljem jačanja ekonomskih veza i poticanja održivog razvoja, ove institucije imaju značajnu ulogu u globalnom ekonomskom gospodarstvu. Do priključenja Južnoafričke Republike 2010. godine rabio se naziv BRIC koji je označavao zemlje čije ekonomije postaju svjetski utjecajne i konkurentne skupini G7 (Hrvatska enciklopedija, n.d.).

Od 2011. godine djeluje i BRICS Forum, međunarodna organizacija, koja potiče gospodarsku suradnju. Jedna od najvažnijih institucija unutar BRICS-a je Nova razvojna banka (engl. New Development Bank -NDB), koja je osnovana 2014. godine s namjerom da financira infrastrukturne i projekte održivog razvoja kako u zemljama članicama, tako i u drugim zemljama u razvoju. NDB je brzo postala bitan financijski akter, nudeći alternativne izvore financiranja u odnosu na tradicionalne institucije poput Međunarodnog monetarnog fonda i Svjetske banke. Uz NDB, BRICS je također uspostavio Rezervni aranžman za nepredviđene situacije (engl. Contingent Reserve Arrangement -CRA), s ukupnim kapitalom od 100 milijardi dolara. CRA služi kao mehanizam zaštite članica od kratkoročnih likvidnosnih pritisaka, pružajući im potrebnu financijsku sigurnost u vremenima krize (NDB, n.d.).

Uloga ovih institucija posebno je došla do izražaja tijekom velike recesije i COVID-19 pandemije, kada su BRICS zemlje koristile ove mehanizme kako bi osigurale stabilnost svojih ekonomija i podržale oporavak. U sve složenijem globalnom ekonomskom okruženju, ove institucije nude vitalne resurse i potporu, doprinoseći održivom razvoju i stabilnosti na globalnoj razini.

5.1. Nova razvojna Banka i mehanizam podrške likvidnosti: ciljevi, struktura i funkcije

Nova razvojna Banka (NDB), poznata i kao BRICS banka, osnovana je 2014. godine od strane članica BRICS grupe. Cilj osnivanja ove banke je podržati infrastrukturne projekte i održivi razvoj u zemljama u razvoju, smanjujući tako ovisnost o tradicionalnim međunarodnim

financijskim institucijama poput Međunarodnog monetarnog fonda i Svjetske banke. S početnim upisanim kapitalom od 50 milijardi dolara, koji su jednako podijelili članovi osnivači, misija Nove razvojne banke uključuje financiranje projekata koji su klimatski održivi, otporni na katastrofe, tehnološki integrirani i socijalno uključivi. Njena misija odražava razvojne ciljeve zemalja članica i njihove obveze prema ciljevima održivog razvoja (engl. Sustainable Development Goals- SDG). Od svog osnutka, Banka je napravila značajan napredak financirajući tako 96 projekata u ukupnoj vrijednosti od 32,8 milijardi dolara, koji obuhvaćaju različite sektore poput obnovljive energije, prometne i digitalne infrastrukture te održivo gospodarstvo otpadom (NDB, n.d.). U 2024. godini Banka namjerava isplatiti približno 5 milijardi dolara zajmova, pri čemu je naglasak na potrebama održivog razvoja za svaku zemlju članicu i šire. Banka je u 2024. godini proširila svoje članstvo te se tako priključuju Bangladeš, Etiopija, Ujedinjeni Arapski Emirati, Iran i Saudijska Arabija, što naglašava njen rastući utjecaj i doseg u globalnom financijskom sustavu (NDB, 2024).

Struktura Nove razvojne banke

Struktura Nove razvojne banke sastoji se od sljedećih organa (NDB, n.d.):

1. **Upravni odbor** – najviši organ odlučivanja koji donosi strateške odluke o radu banke, uključujući odobravanje projekata i financijskih planova.
2. **Predsjednik i potpredsjednici** – odgovorni za svakodnevno upravljanje Bankom i provedbu strateških odluka. Trenutni predsjednik Banke je Dilma Rousseff, bivša predsjednica Brazila.
3. **Operativne jedinice** – različiti odjeli unutar banke koji se bave specifičnim područjima kao što su procjena projekata, financiranje, istraživanje i razvoj politika.
4. **Članstvo** – osim zemalja osnivača, Banka je otvorena za članstvo i drugim zemljama koje ispunjavaju određene kriterije. Članstvo je osmišljeno kako bi se povećala globalna uključenost i suradnja.

Ciljevi

1. Podrška održivom razvoju i infrastrukturnim projektima – NDB financira projekte koji doprinose održivom razvoju i poboljšanju infrastrukture u zemljama članicama BRICS-a.

2. Promicanje ekonomske stabilnosti – Banka radi na osiguravanju financijske stabilnosti zemalja članica kroz pružanje kredita i financijskih usluga koje podupiru njihove ekonomske ciljeve i razvojne planove.
3. Poticanje regionalne suradnje – Banka ima za cilj jačanje suradnje među zemljama članicama BRICS-a te s drugim razvojnim institucijama i financijskim organizacijama.

Područja djelovanja (funkcije)

1. Energetska učinkovitost – NDB podržava prijelaz svojih zemalja članica na razvojni put s niskim emisijama. Prioritet se daje projektima koji koriste čistu obnovljivu energiju u velikim razmjerima, kao i projektima koji poboljšavaju učinkovitost prijenosa, distribucije i skladištenja energije. Koristeći provjerene i nove tehnologije, Banka je čvrsto predana održivosti i klimatskim ciljevima te ne razmatra financiranje novih kapaciteta za proizvodnju električne energije na ugljen.
2. Prometna infrastruktura – Održiva prometna infrastruktura ima ključnu ulogu u poticanju gospodarskog rasta, stvaranju radnih mjesta te unaprjeđenju kvalitete života. Nacionalna razvojna banka zalaže se za razvoj međugradskih i unutarnjih prometnih mreža te infrastrukture koja potiče regionalnu povezanost i olakšava mobilnost ljudi, roba i usluga. Njihova je pažnja usmjerena na održivost infrastrukturnih projekata, s naglaskom na sigurnosne aspekte i socijalnu uključenost tijekom planiranja i provedbe. Također, prioritet daju prometnim projektima u području transporta i logistike, koji koriste tehnološka rješenja za povećanje učinkovitosti i smanjenje emisija stakleničkih plinova.
3. Opskrba vodom - Čista voda ključna je za poboljšanje dobrobiti ljudi, zajednica i okoliša. Nacionalna razvojna banka podupire projekte koji omogućuju univerzalni pristup čistoj pitkoj vodi i odgovarajućim sanitarnim uvjetima, promiču pravedno i održivo upravljanje vodnim resursima te smanjuju ranjivost i izloženost katastrofama povezanim s vodom, posebno onima izazvanima klimatskim promjenama, kao što su suše i poplave.
4. Zaštita okoliša - NDB prepoznaje važnost odvajanja gospodarskog rasta od degradacije okoliša i zagađenja te aktivno podržava projekte koji promiču očuvanje i obnovu ključnih ekosustava, potiču rješenja temeljena na prirodi te unapređuju upravljanje prirodnim

resursima. Njihovi projekti također ciljaju na prevenciju i smanjenje onečišćenja te na smanjenje negativnog utjecaja socioekonomskih aktivnosti na okoliš. Banka također razmatra financiranje inovativnih tehnologija koje mogu ublažiti utjecaj već akumuliranih ili trenutnih emisija stakleničkih plinova, kako bi podržala brže i učinkovitije smanjenje emisija.

5. Društvena infrastruktura - Vrijednost društvene infrastrukture nadilazi ekonomske koristi, te NDB aktivno podržava izgradnju i modernizaciju društvene infrastrukture poput škola, bolnica, pristupačnog stanovanja te kulturnih lokaliteta radi dugoročnog unaprjeđenja socijalnih usluga, potpore ljudskom razvoju te podizanja kvalitete života i životnog standarda. Posebno se ističe podrška projektima koji omogućuju digitalno, fleksibilno i agilno pružanje socijalnih usluga u sektorima obrazovanja i zdravstva.
6. Digitalna infrastruktura - NDB je posvećena unaprjeđenju povezanosti, proširenju pristupa i poticanju inovacija za zemlje članice. U skladu s ubrzanom digitalizacijom i izraženim digitalnim jazom, banka aktivno financira projekte koji potiču širenje i modernizaciju nacionalne i međunarodne digitalne infrastrukture. Fokusirana na podršku pozadinskim digitalnim infrastrukturnim projektima, s naglaskom na proširenju povezanosti na nedovoljno pokrivenim područjima, NDB pruža podršku naporima svojih zemalja članica da ostvare univerzalni i olakšan pristup digitalnim tehnologijama.

5.2. Uloga i odgovor institucija BRICS-a na globalne krize

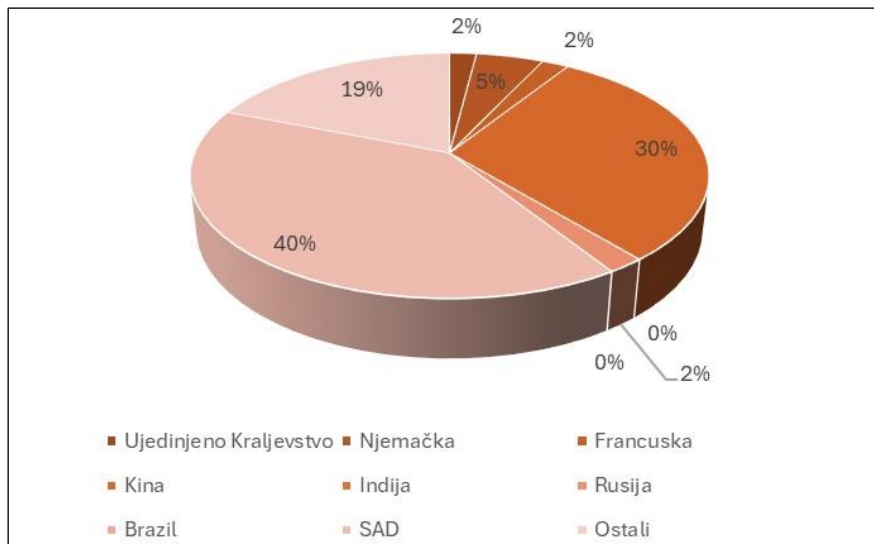
Velika recesija

Tijekom Velike recesije, BRICS zemlje nisu imale zajedničke institucionalne mehanizme poput Nove razvojne banke (NDB) jer su ove institucije osnovane tek kasnije. Međutim, svaka od ovih zemalja reagirala je individualno, a njihove mjere imale su značajan utjecaj na globalnu ekonomiju.

Prema Banerjee i Vashisth (2010), kada se raspravlja se o intervencijama fiskalne politike, treba razlikovati financijske pakete od fiskalnih intervencija. Financijski paketi, namijenjeni bankama i drugim financijskim institucijama, uglavnom imaju indirektan utjecaj na potražnju. S druge strane, fiskalni poticaji, poput smanjenja poreza i javne potrošnje na robu i usluge,

izravno potiču potražnju u gospodarstvu. Ova razlika je ključna jer odražava različite strategije poticanja ekonomske aktivnosti tijekom recesije, a u ovom slučaju razmatramo izravne fiskalne intervencije gospodarstava BRIC-a. Na Slici br. 9 prikazani su izravni fiskalni odgovori BRIC zemalja u usporedbi s vodećim svjetskim gospodarstvima.

Slika 9 Raspodjela globalnih fiskalnih poticaja

Izvor: Izrada autora prema: Banerjee, R., & Vashisth, P. (2010). The financial crisis: Impact on BRIC and policy response. MPRA Paper 38812, University Library of Munich, Germany.

Ukupni fiskalni poticaj iznosio je 1957,97 milijardi dolara, što je otprilike 3,16 % svjetskog BDP-a. SAD i Kina imale su najveće iznose fiskalnih poticaja, dok su Brazil i Indija sudjelovale s oko 0,3 %, a Rusija s 2 % ukupnog iznosa. Za BRIC zemlje je zanimljivo kako su različito pristupile svojim fiskalnim strategijama, bilo da su preferirale smanjenje poreza ili povećanje javne potrošnje. Brazil i Rusija su se uglavnom usredotočili na smanjenje poreza, dok su Indija i Kina preferirale izravnu javnu potrošnju (Banerjee, R., Vashisth, P. 2010). Brazil je sredstva usmjerio na svoj visoko hvaljeni Bolsa Familia program, kroz koji je uspješno podigao minimalnu nadnicu za 12 %, a kroz porezne olakšice potaknuo osobnu potrošnju. Kina je više bila usmjerena na razvijanje infrastrukture poput željeznica, zračnih luka, dalekovoda, i sl., dok je s druge strane nastojala građanima olakšati period krize kroz subvencioniranje smještaja, poljoprivrede i sl. Za Indiju je bilo karakteristično i to kako je neposredno prije krize doživjela ekspanziju ekonomije, gdje je bilježila znatan i stabilan rast od čak 8 % godišnje, stoga joj značajne fiskalne intervencije tijekom krize nisu bile potrebne. Međutim, svejedno je djelomično ulagala u infrastrukturu, izvoznu industriju i pružanje neizravnih poreznih olakšica.

S druge strane, monetarna je politika nastojala zemlje učiniti likvidnim potičući ukupnu potražnju i gospodarski rast. Mjere su uključivale snižavanje kamatnih stopa, pa je tako u prosincu 2008. godine Banka Narodne Republike Kine smanjila je kamatnu stopu s 4,14 % na 2,79 % . Središnja banka Indije je nastojala raznim mjerama utjecati na povećane pritiske na likvidnost, pa je tako u rujnu 2008. godine ponovno uvedena druga repo aukcija po danu kroz instrument prilagodbe likvidnosti (engl. Liquidity Adjustment Facility- LAF). Repo stopa smanjivala se kroz faze s 9 % na 4,7 %, dok je obrnuta repo stopa snižena sa 6 % na 3,25 %. Stopa obveznih rezervi koja je u listopadu iznosila 9 % smanjena je na 5 %. Zakonski omjer likvidnosti (eng. Statutory Liquidity Ratio – SLR), prema kojem su banke dužne držati 25 % svojih obveza u državnim vrijednosnim papirima, smanjen je na 24%. Sve ove mjere koje je poduzela središnja banka Indije rezultirale su povećanjem likvidnosti od čak 50 milijardi dolara (Thorat, U., 2009). Rusija je u trećem kvartalu 2008. godine doživjela krizu likvidnosti, stoga je središnja banka drastično snizila stopu obvezne pričuve, koja je s 8 % pala na 0.5 %, pri čemu je došlo do ubrizgavanja dodatne likvidnosti u iznosu od 15 milijardi dolara (Bogetić, Ž., 2010). U 2008. godini središnja banka Brazila zauzela je konzervativan stav te je prekonocnu stopu banke (SELIC) držala konstantnom na razini od 13 % čak i u najgorim vremenima krize. Tek je u srpnju 2009. godine Banka smanjila kamatnu stopu na povijesno niskih 8,75 % (Soihet, E., Cabral, C., 2016).

COVID-19 pandemija

Nakon proglašenja COVID-19 pandemije od strane Svjetske zdravstvene organizacije (engl. World Health Organisation- WHO), Nova razvojna banka bila je jedna od prvih multilateralnih razvojnih banaka koja je brzom reakcijom omogućila hitnu financijsku potporu svojim članicama. NDB je brzo je pokrenula zajmove za hitan odgovor na COVID-19 pandemiju (engl. COVID-19 Emergency Response Loans) koji su se mogli koristiti za financiranje izravnih troškova povezanih s borbom protiv pandemije (NDB, 2023). Banka je također omogućila i zajmove za oporavak gospodarstava, kako bi oživjela gospodarstva svojih članica u kriznom razdoblju. Ovi programi osmišljeni su za pružanje financijske pomoći inicijativama čiji je cilj poticanje gospodarskog rasta, stvaranje prilika za zapošljavanje i poticanje održivog razvoja nakon krize. Nudeći prilagođena financijska rješenja, NDB je imala za cilj ojačati otpornost ekonomije svojih zemalja članica i olakšati njihov oporavak (NDB, 2023).

U Tablici br. 2, sažeto su prikazani programi Nove razvojne banke poduzeti u svrhu pružanja pomoći pojedinoj članici za vrijeme COVID-19 pandemije.

Tablica 2 Programi hitnih zajmova - sažeti podatci

Naziv projekta	Zemlja	Datum odobravanja	Valuta	Odobreni iznos
Program hitne pomoći u borbi protiv COVID-19 pandemije	Kina	23. ožujak 2020.	CNY	7 milijardi
Program hitne pomoći u borbi protiv COVID-19 pandemije	Indija	5. svibanj 2020.	USD	1 milijarda
Hitni zajam za pomoć u borbi protiv COVID-19 pandemija	Južnoafrička Republika	13. srpanj 2020.	USD	1 milijarda
Program hitne pomoći u borbi protiv COVID-19 pandemije	Brazil	15. siječanj 2021.	USD	1 milijarda
Program hitne pomoći za Ruski zdravstveni sustav	Rusija	14. prosinac 2021.	EUR	0.87 milijardi

Izvor: Izrada autora prema <https://www.ndb.int/wp-content/uploads/2023/05/Final-Approach-Paper-COVID19-Evaluation.pdf> [15. lipnja 2024.]

Vlade članica BRICS zemalja također su poduzele značajne mjere prema poboljšanju zdravstvene sigurnosti i jačanju zdravstvene infrastrukture. Što se tiče fiskalne politike, mjere su bile usmjerene prema jačanju domaćih zdravstvenih sektora i pružanju neposredne pomoći ugroženim kućanstvima i poduzećima. Poduzete mjere podrazumijevale su naknade za

nezaposlenost, oslobađanje od doprinosa za socijalno osiguranje te zajmove za pogođene sektore i proizvođače osnovnih medicinskih potrepština (BRICS Information Centre, 2021). Članice su tako nastojale očuvati radna mjesta i potaknuti ponudu i potražnju. Ključni instrumenti fiskalne politike bili su porezi, povlašteni krediti, subvencioniranje ranjivih skupina te hitne kreditne potpore (BRICS Information Centre, 2021).

Od početka pandemije, članice BRICS zemalja provodile su prilagodljivu monetarnu politiku te su kamatne stope bile držane na povijesno niskim razinama. Kako bi osigurale stabilnost financijskih sustava i pružile podršku najranjivijim skupinama, središnje banke BRICS članica provodile su različite mjere. Mjere su podrazumijevale rasterećivanje kapitalnih zahtjeva za banke, stabilno financiranje platnog sustava, kreiranje swap linija, koncesijsko refinanciranje kredita, smanjenje kamata za viškove obveznih pričuva i proširenje posebnih kreditnih linija (BRICS Information Centre, 2021). S obzirom na fleksibilnost regulatornog sustava, navedenim mjerama osiguran je protok kredita i očuvanje likvidnosti BRICS gospodarstava.

Brazil

Kriza izazvana pandemijom snažno je pogodila brazilsko gospodarstvo, a najviše su pogođena mala i srednja poduzeća, koja čine većinu poslovnih subjekata u zemlji. Kako bi ublažila djelovanje krize, Vlada Brazila (GoB) pokrenula je Program za hitne slučajeve pristupa kreditima (eng. Credit Access Emergency Program -PEAC) proširenjem Investicijskog jamstvenog fonda (eng. Investment Guarantee Fund- FGI) s dodatnih 3,5 milijardi dolara (BRICS Information Centre, 2021). Zajam Nove razvojne banke od milijardu dolara podržao je oporavak kapitalizacijom FGI-PEAC-a, koji pruža jamstva financijskim institucijama za zajmove malim i srednjim poduzećima (NDB, 2023). PEAC jamči 80% zajmova malim i srednjim poduzećima, bez premijske stope, s ciljem poboljšanja likvidnosti i financijske održivosti te sprječavanja gubitka radnih mjesta. NDB je ovim zajmom nastojala podržati vladu Brazila u jačanju mreža socijalne sigurnosti te rješavanju socio-ekonomskih problema koji su se javili s pandemijom (NDB, 2023).

Rusija

Vlasti u Rusiji osigurale su financijsku podršku zdravstvenim radnicima i obiteljima s djecom, povisile su doprinose za nezaposlenost i bolovanje, trajno smanjile stopu socijalnih doprinosa

za mala i srednja poduzeća, bespovratnim sredstvima i koncesijskim zajmovima podržale sektore koji su najviše bili pogođeni krizom (BRICS Information Centre, 2021). Uveden je i novi instrument refinanciranja malih i srednjih poduzeća; dugoročne repo aukcije.

Nova razvojna banka je u ožujku 2021. godine Rusiji odobrila zajam od milijardu dolara za poboljšanje kapaciteta i otpornosti javnog zdravstvenog sustava u zemlji (NDB, 2023). Ovaj program pružio je potporu koja je prvenstveno bila upućena zdravstvenim radnicima koji su predstavljali prvu liniju obrane u borbi protiv COVID-19 pandemije (IEO, 2023).

Indija

Kako bi obuzdala širenje pandemije, Vlada Indije zatvorila je gospodarstvo krajem ožujka 2020. godine, što je usporilo gospodarsku aktivnost i uzrokovalo gubitak posla za mnoge radnike, osobito migrante. Kako bi odgovorile na ovu krizu, vlasti su pokrenule program kroz Mahatma Gandhi National Rural Employment Guarantee Scheme (MGNREGS), usmjeren na očuvanje radnih mjesta i poboljšanje upravljanja prirodnim resursima u ruralnim područjima (BRICS Information Centre, 2021). Mjere likvidnosti koje je provodila Središnja banka Indije uključivale su smanjenje omjera obveznih rezervi te dugoročne repo operacije i operacije na otvorenom tržištu.

Nova razvojna banka je u svibnju 2020. godine izdvojila milijardu dolara kao podršku vladi Indije u naporima da obuzda širenje virusa i smanjenje ljudskih, gospodarskih i društvenih gubitaka (NDB, 2023). Program je imao tri glavna cilja: (i) sprječavanje širenja virusa i odgovor na prijetnju koju predstavlja COVID-19 pandemija; (ii) financiranje zdravstvene zaštite kroz izdatke za poboljšanje kapaciteta zdravstvene skrbi i jačanje nacionalnog zdravstvenog sustava; (iii) pružanje hitne financijske pomoći najranjivijim skupinama kako bi se olakšao gospodarski i društveni oporavak (NDB, 2023). Financijska sredstva programa također su trebala omogućiti vladi jačanje mreže socijalne sigurnosti te smanjenje društvenih i ekonomskih učinaka COVID-19 pandemije.

Kina

Suočena s pandemijom Kina je tijekom 2020. godine provodila proaktivnu fiskalnu politiku. Mjere fiskalne politike provodile su se kroz porezne olakšice za mala, srednja i mikro

poduzeća, isplate naknada za nezaposlene, uključujući i radnike migrante te olakšice za male zajmove s garancijom (BRICS Information Centre, 2021). Putem operacija na otvorenom tržištu nastojala se očuvati likvidnost sustava.

Nova razvojna banka financijsku potporu u borbi protiv COVID-19 pandemije prvo je pružila Kini. Sredstva u iznosu od 7 milijardi CYN odobrena su u rekordnom roku od mjesec dana od dana zahtjeva kineske Vlade za zajmom (NDB, 2023). Program je financirao tri kineske pokrajine koje su bile najteže pogođene pandemijom i uključivao je: (i) inovacije u strukturiranju kredita; (ii) odgovor na COVID-19 pandemiju bez odgode; (iii) razvojni dijalog s relevantnim vladama na svim razinama; (iv) utvrđivanje najkritičnijih problema uslijed izbijanja COVID-19 pandemije (NDB,2023).

Južnoafrička Republika

U odgovoru na gospodarsku krizu Južnoafrička Republika je u listopadu 2020. godine usvojila srednjoročnu strategiju pod nazivom Plan gospodarske obnove i oporavka (engl. Economic Reconstruction and recovery Plan -ERRP). Nova razvojna banka financirala je ovaj program u iznosu od milijardu dolara (NDB, 2023). Projekt je bio usmjeren na više gospodarskih sektora, s posebnim naglaskom na osiguranje radnih mjesta pri čemu je Predsjednički poticaj za zapošljavanje (eng. Presidential Employment Stimulus- PES) bio prioritetni program ERRP-a. Ovaj je Program u prvoj fazi krize osigurao 700 tisuća radnih mjesta. Financijska pomoć od strane Nove razvojne banke prvenstveno je usklađena s ciljevima održivog razvoja koji podrazumijevaju ublažavanje negativnih ekonomskih učinaka, poticanje održivog i uključivog gospodarskog rasta te promicanje pune i produktivne zaposlenosti (NDB, 2023).

5.3. Analiza učinkovitosti i regionalnog utjecaja institucija BRICS-a u krizama

Institucije BRICS-a pokazale su izuzetnu otpornost i fleksibilnost u odgovoru na globalne krize, kao što su Velika recesija i pandemija COVID-19. Individualni odgovori svake zemlje članice BRICS-a tijekom Velike recesije pokazali su značajnu varijaciju u strategijama fiskalnih i monetarnih intervencija. Unatoč razlikama u pristupima, zajednički cilj svih zemalja bio je stabilizacija ekonomija i poticanje gospodarske aktivnosti. Fiskalni poticaji i monetarne

politike, iako različito usmjereni, pokazali su se učinkovitima u ublažavanju neposrednih negativnih učinaka krize i omogućili brži oporavak (BRICS Information Centre, 2021). Pandemija COVID-19 naglasila je važnost postojanja institucionalnih mehanizama kako bi odgovor na krizu bio koordiniran. Nova razvojna banka, kao ključna institucija BRICS-a, imala je važnu ulogu u pružanju pravovremene financijske pomoći svojim članicama (NDB, 2023). Ova koordinacija pokazala je da međunarodna suradnja može značajno unaprijediti učinkovitost odgovora na globalne krize. Banka je omogućila brzu mobilizaciju resursa i njihovu distribuciju u skladu s potrebama svake zemlje članice, čime je poboljšana otpornost ekonomija BRICS-a na šokove. Iako Nova razvojna banka dobiva uglavnom pozitivne ocjene za svoj odgovor na COVID-19 krizu, postoje i određene kritike na njezinu reakciju. Jedna od kritika odnosi se na brzinu mobilizacije sredstava i distribuciju financijske pomoći (NDB, 2023). Iako je Nova razvojna banka pružila značajnu podršku svojim članicama, neki smatraju da je proces donošenja odluka i raspodjele sredstava mogao biti brži i učinkovitiji. Brža reakcija mogla je pružiti veću podršku zemljama u najranjivijem položaju i omogućiti im bolje suočavanje s izazovima pandemije. Druga kritika odnosi se na transparentnost i odgovornost u korištenju sredstava. Izražena je zabrinutost zbog nedostatka transparentnosti u vezi s kriterijima dodjele zajmova i načinom njihove upotrebe, kako bi sredstva bila iskorištena na najbolji mogući način (NDB, 2023). Predmet kritike bio je i nedostatak diferencijacije u pristupu zemljama članicama. Iako su sve zemlje suočene s izazovima uzrokovanim pandemijom, različite zemlje imaju različite potrebe i kapacitete za reagiranje. Kritičari smatraju da je Nova razvojna banka trebala razviti fleksibilnije strategije koje u obzir uzimaju specifične okolnosti i potrebe svake zemlje, umjesto da primjenjuje jednak pristup na sve članice. Međutim, fiskalne i monetarne intervencije imale su dugoročne pozitivne učinke na gospodarski oporavak i stabilnost. Investicije u infrastrukturu, socijalnu sigurnost i poticanje privatne potrošnje pridonijele su održivom rastu i jačanju ekonomskih temelja. Koordinirani odgovori putem institucija BRICS-a također su imali značajan regionalni utjecaj. Povećana suradnja među članicama ne samo da je poboljšala njihov individualni odgovor na krize, već je također ojačala regionalnu ekonomsku integraciju. Ova integracija olakšala je trgovinu, investicije i razmjenu tehnologija, što je dodatno potaknulo gospodarski rast i razvoj unutar regija. Institucije BRICS-a, a posebno Nova razvojna banka, pokazale su se ključnima u odgovoru na globalne krize. Njihova sposobnost pružanja pravovremene i fleksibilne financijske pomoći, s koordiniranim strategijama, značajno je doprinijela stabilnosti i otpornosti ekonomija BRICS zemalja. Dugoročno gledano, ova suradnja poboljšala je, ne samo nacionalne ekonomske temelje, već i regionalnu integraciju i razvoj (NDB, 2023).

6. USPOREDNA ANALIZA OSTALIH MEĐUNARODNIH FINANCIJSKIH INSTITUCIJA

6.1. Analiza uloge Azijske infrastrukturne investicijske banke u krizama

Azijska infrastrukturna investicijska banka (engl. Asian Infrastructure Investment Bank - AIIB) je multilateralna investicijska banka osnovana u siječnju 2016. godine sa sjedištem u Pekingu, Kina. Osnovana je s ciljem da popuni financijski jaz u azijskoj infrastrukturi, pružajući financijsku podršku za razvoj i poboljšanje infrastrukturnih projekata. AIIB je posvećena prilagodbi i inovacijama kako bi bila u stanju pružiti prilagođena investicijska rješenja koja odgovaraju izazovima klijenata. Od početka rada 2016. godine s 57 osnivačkih članica, AIIB se brzo proširila. Do kraja 2020. godine imala je 103 članice, što predstavlja otprilike 79 % svjetske populacije i 65 % globalnog BDP-a. Jak kreditni rejting omogućio joj je da poveća prisutnost na međunarodnim tržištima kapitala. Model upravljanja Banke koji se temelji na transparentnosti, otvorenosti, neovisnosti i odgovornosti omogućio joj je brz odgovor na potrebe svojih članica tijekom COVID-19 pandemije. AIIB je odobrio i provodi strategije za sve glavne infrastrukturne sektore, kapitalna ulaganja, mobilizaciju privatnog kapitala i financiranje operacija u ne-regionalnim članicama (AIIB, 2020).

Struktura Azijske infrastrukturne investicijske banke

Strukturu Banke čine sljedeći organi (AIIB, 2024):

1. **Upravni odbor** - sastoji se od jednog guvernera i jednog zamjenika guvernera koje imenuje svaka država članica. Guverneri i zamjenici guvernera djeluju po volji člana koji ih imenuje.
2. **Izvršni odbor** - sastoji se od predstavnika odabranih članica i odgovoran je za usmjeravanje općeg poslovanja Banke, izvršavajući sve ovlasti koje mu je delegirao Upravni odbor. To uključuje odobravanje strategije poslovanja, godišnjeg plana i proračuna Banke, uspostavljanje politika te uspostavljanje mehanizama nadzora nad upravljanjem Bankom.

3. **Menadžerski tim** - sastoji se od Predsjednika, pet Potpredsjednika, Glavnog savjetnika, Glavnog direktora za rizike te Glavnog financijskog direktora. Predsjednik vodi Banku i provodi odluke donijete od strane odbora.

Ciljevi

Ciljevi AIIB-a uključuju:

- Promicanje održivog razvoja u Aziji kroz ulaganje u infrastrukturu i druge produktivne sektore
- Povećanje ekonomske integracije unutar regije
- Poticanje ekonomskog rasta i smanjenje siromaštva kroz razvojne projekte

Funkcije

Funkcije AIIB-a uključuju:

- Financiranje infrastrukturnih projekata, uključujući energetske, transportne, telekomunikacijske i urbane projekte
- Pružanje tehničke pomoći i savjetodavnih usluga za razvoj i implementaciju projekata
- Promicanje partnerstva između javnog i privatnog sektora u razvoju infrastrukture

Iako Azijska infrastrukturna investicijska banka nije postojala tijekom Velike recesije iz 2008. godine, analiza te krize pruža kontekst za razumijevanje razloga zbog kojih je ova banka osnovana. Globalna financijska kriza otkrila je slabosti postojećih financijskih institucija i potrebu za osnivanjem novih, fleksibilnijih financijskih instrumenata. Mnoge Azijske zemlje su tijekom krize pretrpjele značajne ekonomske udarce, što je istaknulo potrebu za većom regionalnom financijskom autonomijom i mogućnošću brze reakcije na ekonomske šokove.

COVID-19 pandemija predstavljala je prvi veliki test za Azijsku infrastrukturnu investicijsku banku. Banka je brzo reagirala na globalnu krizu s posebnim naglaskom na azijske zemlje, koje su bile teško pogođene zdravstvenim i ekonomskim posljedicama pandemije. Stoga je AIIB u travnju 2020. godine uspostavio COVID-19 Crisis Recovery Facility Program (CRF), s početnim kapitalom od 10 milijardi dolara, koji je osmišljen kao Program koji bi pomogao zemljama članicama u rješavanju neposrednih financijskih potreba uzrokovanim pandemijom. AIIB je kroz Program financirao niz projekata koji su ciljali na jačanje zdravstvenih sustava i kapaciteta za borbu protiv pandemije. To je uključivalo nabavu medicinske opreme, izgradnju i obnovu zdravstvenih objekata te podršku za implementaciju nacionalnih strategija testiranja

i cijepljenja. Primjerice, AIIB je Indiji odobrio zajam od 750 milijuna dolara za jačanje zdravstvenog sustava i odgovor na COVID-19 pandemiju (AIIB, 2020).

Ekonomski oporavak i podrška malim i srednjim poduzećima

Uz zdravstvene projekte, Banka je pružila i podršku za ekonomski oporavak, posebno kroz financiranje malih i srednjih poduzeća koja su bila najviše pogođena ekonomskim posljedicama pandemije. Banka je odobrila brojne zajmove za podršku likvidnosti malim i srednjim poduzećima te im tako omogućila da prebrode financijske poteškoće, očuvaju radna mjesta i prilagode se novim tržišnim uvjetima. Primjer takve podrške je zajam odobren Turskoj, vrijedan 500 milijuna dolara za financiranje malih i srednjih poduzeća kroz nacionalne razvojne banke (AIIB,2020). Ovaj zajam omogućio je poduzećima pristup povoljnim kreditima kako bi se očuvao kontinuitet poslovanja tijekom pandemije.

Ulaganja u digitalnu infrastrukturu

Pandemija je ubrzala digitalnu transformaciju u mnogim zemljama, a Banka je prepoznala važnost ulaganja u digitalnu infrastrukturu kao ključni element za dugoročni ekonomski oporavak. Tako je financirala projekte koji su omogućili digitalizaciju javnih usluga, unaprjeđenje telekomunikacijske infrastrukture i podršku digitalnim inovacijama u privatnom sektoru. Primjer takvog ulaganja je i projekt u Bangladešu, gdje je Banka odobrila zajam od 200 milijuna dolara za razvoj širokopojasne internetske mreže (AIIB, 2020). Ovaj projekt za cilj je imao poboljšanje pristupa internetu u ruralnim područjima, što bi stanovništvu omogućilo pristup obrazovanju na daljinu, zdravstvenim uslugama i ekonomskim prilikama unatoč pandemijskim ograničenjima.

Suradnja s drugim međunarodnim financijskim institucijama

Azijska infrastrukturna investicijska banka je tijekom pandemije pokazala i sposobnost suradnje s drugim međunarodnim financijskim institucijama poput Svjetske banke i Azijske razvojne banke. Ove suradnje omogućile su koordiniran pristup u odgovoru na krizu i maksimiziranje učinaka financijskih intervencija. Primjerice, AIIB je sa Azijskom razvojnom bankom financirao projekt vrijedan 1,5 milijardi dolara za podršku nacionalnim zdravstvenim i ekonomskim programima za borbu protiv pandemije (AIIB,2020). Ova koordinirana podrška posebno se iskazala na primjeru Indonezije, gdje je vlast brzo implementirala mjere za suzbijanje širenja virusa i ublažavanje ekonomskih posljedica.

Iako su mnogi pohvalili brzu reakciju i fleksibilnost Azijske infrastrukturne investicijske banke, njeno djelovanje ipak nije prošlo bez kritika. Jedna od glavnih kritika upućena AIIB-u odnosi se na nedostatak transparentnosti u procesu donošenja odluka i alokaciji sredstava. Kritičari tvrde da Banka nije uvijek pružala dovoljno informacija o kriterijima za odobravanje zajmova i projektima koje je financirala, što je otežalo procjenu učinkovitosti Banke te utjecaj koji je Banka imala na zemlje članice. Banka nije dosljedno objavljivala detalje o svojim projektima, što je izazvalo zabrinutost među sudionicima koji traže veću odgovornost i otvorenost u radu banke (Zaccaria, G., 2023). Druga kritika odnosila se na percepciju da su intervencije Banke za vrijeme pandemije bile previše fokusirane na kratkoročne mjere, umjesto na dugoročna rješenja koja su mogla osigurati održivi ekonomski oporavak. Iako su hitne mjere bile nužne, neki stručnjaci smatraju da je banka trebala više ulagati u dugoročne projekte koji bi ojačali infrastrukturu i otpornost gospodarstva na buduće krize. Također, unatoč značajnom financijskom angažmanu Banci se zamjera što nije uspjela pružiti dovoljno pomoći svim zemljama članicama koje su bile pogođene pandemijom (Zaccaria, G., 2023). Iz tog su se razloga neke manje razvijene članice osjećale zapostavljenim u distribuciji sredstava, što je dovelo do pitanja o ravnopravnosti u pristupu financijskoj podršci.

Iako su postojale određene kritike, posebice u pogledu transparentnosti i postizanja dugoročnih ciljeva, ukupni učinak Azijske infrastrukturne investicijske banke bio je pozitivan, osobito u područjima zdravstva i digitalne infrastrukture. Iskustva koja je Banka stekla za vrijeme COVID-19 krize pružaju lekcije za sve buduće krizne situacije i naglašavaju važnost međunarodne suradnje i odgovornosti u radu međunarodnih financijskih institucija.

6.2. Analiza uloge Europske banke za obnovu i razvoj u krizama

Europska banka za obnovu i razvoj (engl. European Bank for Reconstruction and Development - EBRD) osnovana je 1991. godine s ciljem pomoći tranzicijskim zemljama srednje i istočne Europe u prelasku na tržišno orijentirana gospodarstva te promicanje privatne i poduzetničke inicijative. Sa sjedištem u Londonu, EBRD je osmišljen kao institucija koja će nakon hladnog rata podržati zemlje srednje i istočne Europe u njihovoj gospodarskoj transformaciji. Tijekom godina, EBRD je proširila svoje djelovanje, pružajući financijsku podršku razvojnim projektima u području infrastrukture, energetike, industrije i poljoprivrede. Banka je u vlasništvu 73 zemlje, Europske unije i Europske investicijske banke (EBRD, 2024).

Struktura europske banke za obnovu i razvoj

Struktura Banke sastoji se od sljedećih organa (EBRD, 2024):

1. **Odbor guvernera** - sastoji se od predstavnika svake zemlje članice te ima sveukupnu vlast nad bankom i određuje njen strateški smjer. Iako zadržava cjelokupnu vlast nad Bankom, većinu svojih ovlasti delegirao je na Upravni odbor. Međutim, Odbor guvernera ostaje odgovoran za utvrđivanje članstva u Banci, promjene u temeljnom kapitalu, imenovanje direktora i predsjednika Banke te za odluke vezane uz financijske izvještaje, utvrđivanje rezervi i raspodjelu dobiti.
2. **Upravni odbor** – sastoji se od 23 člana koje bira Odbor guvernera i odgovoran za odobravanje EBRD-ovih državnih, sektorskih, i tematskih strategija, politika i operacija.
3. **Predsjednik** - upravlja radom Banke pod vodstvom Upravnog odbora.
4. **Izvršni odbor** - nadzire sve ključne aspekte strategija poslovanja, uspješnosti i financijske stabilnosti Banke

Ciljevi

Ciljevi EBRD-a uključuju:

- Promicanje prijelaza na otvorena i održiva tržišna gospodarstva
- Podrška razvoju privatnih poduzeća i poboljšanje poduzetničke klime u regijama u kojima djeluje
- Pružanje financijskih usluga poput zajmova, vlasničkih ulaganja i jamstava te se uključuje u politički dijalog za poboljšanje poslovnog okruženja.
- Fokus na ključnim područjima kao što su ekološka održivost, društvena uključenost, ravnopravnost spolova i ekonomska otpornost.

Od svog osnutka Banka je uložila više od 195 milijardi eura u više od 7 tisuća projekata u različitim sektorima, uključujući infrastrukturu, energetiku i financijske institucije, pridonoseći tako gospodarstvima svih zemalja članica. U nastavku rada detaljno se analizira uloga EBRD-a tijekom Velike recesije i COVID-19 pandemije, ističući ključne strategije, projekte i izazove s kojima se Banka suočila (EBRD, 2024).

Uloga Europske banke za obnovu i razvoj u globalnoj financijskoj krizi

Velika recesija koja je svijet zadesila 2007. godine predstavljala je velik izazov za globalni financijski sustav, a posebno za zemlje srednje i istočne Europe koje su bile u tranziciji. Banka je prepoznala ozbiljnost situacije i brzo reagirala povećanjem svojih aktivnosti u regiji. Značajnim povećanjem investicija fokusirala se na podršku bankarskom sektoru, malim i srednjim poduzećima te infrastrukturnim projektima. U 2009. godini Banka je investirala rekordnih 8 milijardi eura, što je predstavljalo značajno povećanje u odnosu na prethodne godine (EBRD, 2009). Ove investicije bile su usmjerene na stabilizaciju financijskog sustava, očuvanje radnih mjesta i poticanje gospodarskog rasta.

EBRD je snažno odgovorila na globalnu financijsku krizu te se kroz provođenje mjera orijentirala na tri glavna cilja (EBRD, 2010): (i) održavanje protoka financijskih sredstava u regiju kako bi se osigurala potpora lokalnim bankama i poduzećima; (ii) sprječavanje povlačenja banaka u stranom vlasništvu iz regije; (iii) podržati razvoj infrastrukture i projekte održivog razvoja.

Tablica 3 Ukupni opseg pomoći od strane EBRD-a

Broj provedenih projekata u 2009. godini	Iznos odobrenih sredstava u 2009. godini (izraženo u milijardama EUR)	Postotak opsega poslovanja u 2009. godini klasificiran kao „odgovor a krizu“	Postotak povećanja ulaganja od 2008. godine
311	7,9	64%	55%

Izvor: Izrada autora prema EBRD

(<https://www.ebrd.com/downloads/research/factsheets/financialcrisis.pdf>) [15. lipnja 2024.]

Jedan od ključnih prioriteta EBRD-a tijekom krize bio je stabilizacija bankarskog sektora. Banka je pružala likvidnost komercijalnim bankama te im je tako omogućila da nastave s kreditiranjem poduzeća i kućanstava. Ovo je bio ključni korak za sprječavanje kolapsa financijskog sustava i održavanje gospodarske aktivnosti. Primjerice, u suradnji s Međunarodnim monetarnim fondom i Svjetskom bankom osigurana je koordinirana podrška bankarskom sektoru u zemljama poput Ukrajine, Mađarske i Rumunjske. Ova suradnja značila je mogućnost pružanja hitne pomoći i tehničke podrške za restrukturiranje i jačanje bankarskih sustava.

Mala i srednja poduzeća također su se našla među pogođenima tijekom globalne financijske krize. EBRD je prepoznala važnost malih i srednjih poduzeća za gospodarski oporavak i usmjerila značajan dio svojih investicija prema podršci istih. Banka je pružala povoljne kredite, tehničku pomoć i savjetodavne usluge kako bi poduzećima pomogla da prebrode krizu i nastave s poslovanjem. Primjer takve podrške je program Small Business Support (SBS) koji je Banka pokrenula u zemljama poput Poljske, Češke i Bugarske. Program je uključivao financijske potpore, mentorstvo i obuku za mala i srednja poduzeća, čime im je omogućeno da se prilagode novim tržišnim uvjetima i unaprijede svoje poslovne procese (EBRD, 2009).

Banka je povećala i ulaganja u infrastrukturne projekte tijekom Velike recesije. Ovi su projekti imali dvojak učinak: stimuliranje gospodarskog rasta kroz izgradnju i modernizaciju infrastrukture te osiguravanje radnih mjesta u građevinskom sektoru. Primjeri infrastrukturnih projekata u koje je banka ulagala uključuju između ostalih modernizaciju željeznica u Mađarskoj te izgradnju autocesta u Hrvatskoj. U Tablici br. 4 prikazani su projekti EBRD-a po gospodarskim sektorima te ukupna sredstva izdvojena za ostvarenje istih (EBRD, 2010).

Tablica 4 Ulaganja EBRD-a za vrijeme Velike recesije po gospodarskim sektorima

Financijski sektor	Aktivnosti EBRD-a u financijskom sektoru bile su usmjerene na stabilizaciju financijskih institucija u regiji, najčešće kroz preuzimanje vlasničkih udjela u bankama. Osim toga, EBRD se ujediniio s UniCredit grupom kako bi osigurao protok kredita malim i srednjim poduzećima u središnjoj i istočnoj Europi. Ulaganja EBRD-a u iznosu 432,4 milijuna eura raspodijeljena su u osam UniCredit podružnica u istočnoeuropskim zemljama.
Proizvodni i uslužni sektor	EBRD je uložio 679 milijuna eura u proizvodni i uslužni sektor kako bi potaknuo diverzifikaciju od teške industrije prema proizvodnji dobara i usluga. Unatoč izazovima krize EBRD je proveo rekordnih 59 projekata u poljoprivrednom sektoru.
Sektor međunarodne razmjene	Program EBRD-a za poticanje međunarodne razmjene (engl. Trade Facilitation Programme – TFP) osigurao je kratkoročne kredite odabranim bankama i faktoring poduzećima za daljnje kreditiranje lokalnih uvoznika, izvoznika i distributera. Kroz spomenuti je program u 2009. godini EBRD financirano 886 transakcija međunarodne razmjene u ukupnom iznosu od 573 milijuna eura.

Energetski sektor	EBRD je u 2009. godini uložio 836 milijuna eura u 14 projekata energetskega sektora.
Infrastruktura	EBRD je u 2009. godini proveo ukupno 27 projekata u 10 zemalja, u ukupnom iznosu od 479 milijuna eura. Ova potpora prvenstveno je usmjerena klijente privatnog sektora te na nedržavna ulaganja s općinama i općinskim komunalnim poduzećima.
Međunarodna suradnja	Uspostavljen je međunarodni okvir pod nazivom „Bečka inicijativa“ koji okuplja sve sudionike financijskog sustava, kako bi se stvorili uvjeti za nastavak aktivnosti zapadnih matičnih banaka kroz podružnice u EBRD regiji. Suradnja među financijskim institucijama rezultirala je usvajanjem Zajedničkog akcijskog plana od strane EBRD-a, Europske investicijske banke i Svjetske banke u veljači 2009. godine. U okviru ovog plana uloženo je 25 milijardi eura u financijske sektore zemalja koje su bile najteže pogođene krizom tijekom 2009. i 2010. godine.

Izvor: EBRD (<https://www.ebrd.com/downloads/research/factsheets/financialcrisis.pdf>) [15.

lipnja 2024.]

Europska banka za obnovu i razvoj i COVID-19 pandemija

Kada je pandemija pogodila globalno gospodarstvo početkom 2020. godine, EBRD je brzo reagirala uspostavljanjem Solidarnog paketa vrijednog 21 milijardu dolara. Ovaj paket mjera imao je za cilj pružiti hitnu financijsku podršku zemljama članicama, fokusirajući se na zdravstveni sektor, podršku poduzećima i ulaganja u ključne infrastrukturne projekte.

Banka je financirala projekte nabave medicinske opreme, izgradnje novih bolnica i proširenje kapaciteta za testiranje i cijepljenje. Primjer takve podrške je zajam od 300 milijuna eura odobren Ukrajini za nabavu medicinske opreme i razvoj kapaciteta za borbu protiv COVID-19 pandemije. Ovaj zajam omogućio je Ukrajini da unaprijedi svoje zdravstvene usluge i smanji pritisak na zdravstveni sustav.

Kao i tijekom globalne financijske krize, EBRD je prepoznala važnost pružanja podrške malim i srednjim poduzećima tijekom pandemije. Banka je pružala povoljne kredite, subvencije i tehničku pomoć kako bi malim i srednjim poduzećima pomogla da prebrode financijske poteškoće uzrokovane zatvaranjem nacionalnih gospodarstava. Primjerice, Banka je odobrila

zajam od 150 milijuna eura Bugarskoj razvojnoj banci za podršku malim i srednjim poduzećima kroz povoljne kreditne linije. Ova je inicijativa za bugarska poduzeća značila mogućnost očuvanja radnih mjesta i prilagodbe novim poslovnim uvjetima.

Tijekom pandemije EBRD je nastavila suradnju s međunarodnim financijskim institucijama kako bi zajedno osigurale podršku zemljama članicama. Suradnja s institucijama poput Svjetske banke i Europske investicijske banke omogućila je EBRD-u mogućnost pružanja sveobuhvatnije i učinkovitije financijske podrške. Jedan od primjera takve suradnje je projekt s EIB-om i Svjetskom bankom u Turskoj, gdje su institucije zajedno financirale razvoj infrastrukture i podršku malim i srednjim poduzećima kako bi se zemlja uspješno borila protiv pandemije.

EBRD je za vrijeme COVID-19 pandemije proveo velik broj projekata, a neki od njih su (EBRD, 2024):

- Jačanje okvira za mala i srednja poduzeća u Turskoj - EBRD je podržao Tursku agenciju za mala i srednja poduzeća (KOSGEB) kako bi na vrijeme prepoznala znakove financijskih propadanja malih i srednjih poduzeća te pružila odgovarajuću pomoć
- Razvoj lokalnih opskrbnih lanaca obnovljivih izvora energije u Kazahstanu
- Podrška digitalizaciji uprave u Moldaviji – EBRD je potaknuo moldavske vlasti da daju prednost digitalizaciji kao dijelu svojih politika u odgovoru na COVID-19 pandemiju.
- Podrška digitalizacije javnih usluga u Srbiji
- Potpora Ukrajinskom turističkom sektoru za obranu od COVID-19 pandemije
- Potpora digitalizacije albanskih malih i srednjih poduzeća tijekom COVID-19 krize
- Podrška u sigurnom otvaranju turističkog sektora u Jordanu
- Savjetovanje o akcijama nacionalne politike za podršku radnicima i poduzećima tijekom COVID-19 pandemije na zapadnom Balkanu.

Iako je prepoznata važnost EBRD-a u spomenutim krizama i njena brzina djelovanja u kriznim situacijama, djelovanje Banke nije prošlo bez kritika. Jedna od kritika specifičnih za EBRD odnosi se na percepciju neujednačene distribucije pomoći među zemljama članicama. Kritičari tvrde kako banka nije uspjela ravnomjerno raspodijeliti sredstva pri čemu manje razvijene zemlje dobile manje sredstava nego im je bilo potrebno (Kenderdine, T., 2021). EBRD je kritizirana i u pogledu specifičnih lokalnih potreba i konteksta prilikom dizajniranja i implementacije projekata. Ovo se posebno odnosi na projekte u područjima s visokom razinom socijalne i ekonomske neravnoteže, gdje standardizirani pristupi nisu uvijek bili učinkoviti

(Barnet, M. N., Finnemore, M., 2020). Neki kritičari tvrde kako su pojedine odluke i prioritete EBRD-a često reflektirali interese zapadnih zemalja, koje su među najvećim dioničarima banke. Ova kritika osvrće se na optužbe da Banka ponekad promovira političke i ekonomske reforme koje su u skladu interesima zapadnih zemalja, ali ne uvijek i s interesima zemalja primateljica pomoći (Richmond, O.P., Tellidis, I., 2013). Još jedan propust od strane EBRD-a je i nepotpuna procjena rizika prilikom financiranja određenih projekata. Kritičari navode kako banka nije uvijek dovoljno dobro procjenjivala dugoročne ekonomske, socijalne i okolišne rizike, što je u nekim slučajevima rezultiralo neodrživim projektima ili projektima koji su izazvali negativne posljedice (Van Harten, G. 2015).

7. KOMPARATIVNA ANALIZA I SINTEZA

U kontekstu globalnih ekonomskih kriza, poput Velike recesije i COVID-19 pandemije, uloga međunarodnih financijskih institucija postaje ključna u stabilizaciji i poticanju oporavka svjetskog gospodarstva. Usporedba mjera koje su poduzele različite institucije pruža uvid u njihovu sposobnost reagiranja na ekonomske šokove te prikazuje kako se globalno i regionalno financijsko upravljanje nadopunjuje u suočavanju s kriznim situacijama.

7.1. Usporedbe odgovora različitih institucija na globalne krize

Kako bi spriječio financijski kolaps tijekom Velike recesije MMF se fokusirao na provođenje makrobonitetne politike koja je uključivala dokapitalizaciju banaka i povećanje fiskalnog prostora zemalja članica. MMF je službeno financiranje zemalja članica utrostručio na 750 milijardi dolara i povećao globalnu likvidnost kroz Posebna prava vučenja (SDR) u iznosu od 250 milijardi dolara. Fond je povećao i kvote zemalja članica kroz Nove dogovore o zaduživanju u iznosu od 550 milijardi dolara. U ovom razdoblju krize MMF je uveo i dva nova instrumenta: Fleksibilna kreditna linija (FCL) koja je bila namijenjena zemljama s jakim ekonomskim temeljima te Preventivna kreditna linija (PCL) koja je bila namijenjena zemljama s kratkoročnom potrebom financiranja, a koja je omogućavala kredite u pet puta većem iznosu od kvote zemlje članice. Tijekom COVID19 pandemije MMF je privremeno udvostručio iznose hitnih financijskih instrumenata Rapid Credit Facility i Rapid Financing Instrument, pruživši pomoć za 90 zemalja članica u ukupnom iznosu od 170 milijuna dolara. Jedna od najznačajnijih mjera za vrijeme pandemije bila je alokacija Posebnih prava vučenja (SDR) u rekordnom iznosu od 650 milijardi dolara.

Tijekom razdoblja Velike recesije sve institucije Svjetske banke značajno su povećale svoje financiranje. U razdoblju od 2008. do 2010. godine Svjetska banka i Međunarodna financijska institucija (IFC) izdvojile su 63,7 milijardi dolara. Veći dio sredstava bio je usmjeren na zemlje srednjeg dohotka. Zajedničko financiranje IBRD-a i IFC-a iznosilo je 45,4 milijarde dolara godišnje tijekom razdoblja Velike recesije. Financiranje Međunarodnog udruženja za razvoj (IDA) iznosilo je 15,7 milijardi dolara godišnje, dok je Agencija za jamstvo multilateralnih ulaganja (MIGA) u 2009. godini izdvojila 1,3 milijarde dolara. Međunarodna financijska korporacija (IFC) pokrenula je razne inicijative s globalnim učinkom, od kojih su se neke pokazale više, a neke manje uspješnim. Od svih pokrenutih inicijativa najviše su se istakli

Globalni program za financiranje trgovine (GTFP) koji je raspolagao s 3 milijarde dolara krajem 2008. godine te Program likvidnosti globalne trgovine (GTLP) koji je raspolagao s nešto više od 4 milijarde dolara te iste godine. Što se tiče COVID-19 pandemije, Svjetska banka je u prve dvije godine krize (2020, 2021) osigurala financijsku pomoć u iznosu od 204 milijarde dolara klijentima iz javnog i privatnog sektora. Od toga je, 135 milijardi osigurano iz IBRD/IDA fondova, 60 milijardi iz IFC fonda, a 9 milijardi dolara osigurala je MIGA. Ova sredstva bila su usmjerena na očuvanje radnih mjesta u privatnim poduzećima, potporu ulagačima iz privatnog sektora te podršku klijentima u sektorima infrastrukture, proizvodnje, poljoprivrede i usluga koje su osjetljive na pandemiju. Ukupna sredstva za razvoj i distribuciju cjepiva premašila su 25 milijardi dolara kroz cjelokupno razdoblje pandemije i bila su raspoređena na 78 zemalja u razvoju.

Tijekom Velike recesije, BRICS zemlje nisu imale zajedničke institucionalne mehanizme, poput Nove razvojne banke (NDB), jer su ove institucije osnovane tek kasnije. Međutim, svaka od BRICS zemalja reagirala je individualno. Ukupni fiskalni poticaj svih članica iznosio je 1957,97 milijardi dolara, dok su mjere monetarne politike bile usmjerene na povećanje likvidnosti zemalja uglavnom kroz snižavanje kamatnih stopa. Za vrijeme COVID-19 pandemije Nova razvojna banka (NDB), iako novija institucija, bila je jedna od prvih multilateralnih razvojnih banaka koja je brзом reakcijom omogućila hitan odgovor na COVID-19 pandemiju. Banka je provela pet programa hitne pomoći za borbu protiv COVID-19 pandemije u ukupnom iznosu od oko 5 milijardi dolara. Od tog iznosa, 7 milijardi CNY odobreno je Kini, po 1 milijarda USD odobrena je Indiji, Južnoafričkoj republici i Brazilu, dok je Rusiji odobreno 0,87 milijardi EUR. Spomenuti programi provedeni su kroz suradnju Nove razvojne banke i nacionalnih vlasti pojedine zemlje članice.

Azijska infrastrukturna investicijska banka (AIIB) i Europska banka za obnovu i razvoj (EBRD) prilagodile su svoje aktivnosti u svjetlu globalnih kriza. COVID-19 pandemija predstavljala je prvi veliki test za Azijsku infrastrukturnu investicijsku banku stoga je, u travnju 2020. godine, AIIB uspostavila COVID-19 Crisis Recovery Facility Program (CRFP) s početnim kapitalom od 10 milijardi dolara. Program je bio usmjeren na ekonomski oporavak i podršku malim i srednjim poduzećima te ulaganja u digitalnu infrastrukturu. S druge strane, Europska banka za obnovu i razvoj provela je 311 projekata u 2009. godini u ukupnom iznosu od 7,9 milijardi eura. Postotak povećanja ulaganja EBRD-a, u odnosu na razdoblje prije krize, iznosio je čak 55% u 2009. godini. Sredstva su raspoređena na šest sektora: Financijski sektor (432,4 milijuna eura), Proizvodni i uslužni sektor (679 milijuna eura), sektor Međunarodne

razmjene (886 transakcija u ukupnom iznosu od 573 milijuna eura), Energetski sektor (14 projekata u ukupnom iznosu od 836 milijuna eura), Infrastruktura (27 projekata u ukupnom iznosu od 479 milijuna eura) te sektor Međunarodne suradnje (osigurano 25 milijardi eura kroz Zajednički akcijski plan EBRD-a, Svjetske banke i EIB-a). Kao odgovor na COVID-19 pandemiju EBRD je početkom 2020. godine uspostavila Solidarni paket vrijedan 21 milijardu dolara, a sredstva su bila usmjerena na zdravstveni sektor, podršku poduzećima i ulaganja u ključne infrastrukturne projekte.

Brzim i učinkovitim reakcijama na obje krize, Međunarodni monetarni fond potvrdio je status vodeće međunarodne financijske institucije. Smatra se kako je Fond bio posebno uspješan u implementaciji novih financijskih instrumenata. Iako su kratkoročni odgovori na krize bili uspješni, dugoročni gospodarski rast uglavnom nije bio ostvaren, što upućuje na potrebu promišljanja dugoročnih strategija. Naglašena je potreba za revizijom politika i procedura fonda, kako bi se povećala efikasnost u upravljanju krizama i osigurala pravičnost u globalnim financijskim odnosima.

Važnu ulogu u globalnom financijskom sustavu potvrdila je i Svjetska banka svojim odgovorom na izazove kriza, iako su iznosi pomoći bili nešto niži u odnosu na Međunarodni monetarni fond. Posebno uspješnim pokazao se Program likvidnosti globalne trgovine (GTLP) pokrenut od strane IFC-a za vrijeme Velike recesije koji je pružio potporu malim i srednjim poduzećima te postojeći WASH program koji je za vrijeme pandemije bio usmjeren na poboljšanje higijenskih uvjeta u najranjivijim zajednicama. Unatoč pozitivnim naporima, institucije Svjetske banke susrele su se s kritikama provedenih mjera. Od mnogih inovativnih programa koje je pokrenuo IFC uspješnim su se pokazala samo dva (GTLP i GTFP), dok su ostali djelovali s odgodom, što je umanjilo njihov potencijalni učinak tijekom krize. Iako je Svjetska banka odobrila zajmove u rekordnim iznosima, smatra se kako isti nisu bili uvijek maksimalno iskorišteni, pri čemu se javila potreba za novim pristupima dodjele zajmova koji u obzir uzimaju specifičnosti pojedinih zemalja.

BRICS zemlje, iako bez zajedničkih institucionalnih mehanizama za vrijeme Velike recesije, oslanjale su se na individualne mjere fiskalne i monetarne politike koje su odražavale strategije za povećanje likvidnosti i poticanje gospodarskog rasta. S osnivanjem Nove razvojne banke, BRICS zemlje uspješno su se nosile s izazovima COVID-19 pandemije pri čemu je posebno naglašena važnost suradnje institucija s nacionalnim vlastima. Iako novija institucija, Nova razvojna banka (NDB) uspješno je implementirala programe pomoći koji su dugoročno

poboljšali nacionalne ekonomske temelje, čime se pokazala kao institucija koja snažno prati korake vodećih međunarodnih financijskih institucija kao što su MMF i Svjetska banka.

Krize često predstavljaju velike izazove s kojima se teško nose i najznačajnije financijske institucije, pa se tako i Azijska infrastrukturna investicijska banka (AIIB) susrela s kritikama u pogledu transparentnosti mjera i ostvarivanja dugoročnih ciljeva baš kao i MMF. Ipak, unatoč spomenutim kritikama, AIIB je ostvarila pozitivan ukupni učinak, posebno u području zdravstva i digitalne infrastrukture. Stečena iskustva tijekom pandemije omogućavaju instituciji efikasniji odgovor na potencijalne buduće krize. S druge strane, Europska banka za obnovu i razvoj (EBRD) susrela se sa sličnim kritikama kao i Svjetska banka, posebno u pogledu standardiziranih pristupa koji nisu uvijek adekvatno zadovoljavali specifične lokalne potrebe pojedinih zemalja. Unatoč tim kritikama, EBRD se posebno istaknula u pružanju pomoći tranzicijskim zemljama kroz obje krize.

7.2. Sinteza nalaza i implikacija

Usporedba mjera i iznosa koje su promatrane međunarodne institucije poduzele tijekom kriza otkriva različite pristupe i kapacitete za pružanje financijske pomoći, što odražava njihove povijesne uloge i institucionalne resurse. Međunarodni monetarni fond, kao najveća i najstarija institucija s globalnim mandatom, izdvojio je najveće iznose financijske pomoći, koristeći svoje velike financijske kapacitete i fleksibilne instrumente za stabilizaciju globalne ekonomije. MMF-ov pristup bio je brz i sveobuhvatan pri čemu je omogućena hitna financijska pomoć zemljama članicama. Svjetska banka, sa svojim specijaliziranim institucijama, usmjerila je svoje resurse prema dugoročnijim projektima obnove i razvoja, s naglaskom na socijalne, zdravstvene i infrastrukturne projekte. U spomenutim krizama, Svjetska banka pokazala je svoju ključnu ulogu u promicanju održivog razvoja i smanjenju siromaštva na globalnoj razini. Institucije BRICS-a, s posebnim naglaskom na Novu razvojnu banku, iako nešto mlađe na globalnoj financijskoj sceni, također su pridonijele globalnom odgovoru na pandemiju usmjeravajući svoje resurse prema specifičnim potrebama zemalja članica BRICS-a. Iako njihov ukupni kapacitet ne doseže razmjere MMF-a ili Svjetske banke, njihova uloga u ciljanju specifičnih regionalnih potreba pokazuje važnost diversifikacije pristupa u globalnom financijskom upravljanju. Azijska infrastrukturna investicijska banka (AIIB) i Europska banka za obnovu i razvoj (EBRD) imale su značajne uloge u globalnom odgovoru na spomenute krize,

svaka institucija na svoj način prilagođavajući svoje politike i mjere specifičnim regionalnim potrebama i izazovima.

Iako su Međunarodni monetarni fond i Svjetska banka mobilizirali najveće iznose pomoći u odgovoru na globalne krize, usporedba mjera ukazuje kako veći financijski obujam nije nužno rezultirao većom efikasnošću ili zadovoljstvom korisnika. Često su veći financijski iznosi povezivani s boljim kapacitetima i sposobnošću brze reakcije, ali to nije garantiralo proporcionalno poboljšanje učinkovitosti ulaganja tih sredstava. Osnovna kritika koja je bila usmjerena na sve institucije, neovisno o njihovoj važnosti i povijesnoj ulozi, odnosi se na nužnost bolje prilagodbe politika i procedura stvarnim lokalnim uvjetima i potrebama. Pri tome se naglašava važnost provođenja revizija i inovacija u metodama međunarodnog financiranja, kroz unaprjeđenje transparentnosti, pravičnosti i dugoročne održivosti financijskih politika.

8. ZAKLJUČAK

Analizirajući utjecaj globalnih kriza na politike odabranih međunarodnih financijskih institucija, jasno se može zaključiti kako su Velika recesija i COVID-19 pandemija ostavile dubok trag na globalno gospodarstvo te izazvale značajne promjene u pristupu i strategijama istih. Spomenute krize, iako različite po prirodi i uzrocima, pokazale su važnost fleksibilnosti i koordinacije međunarodnih financijskih institucija u održavanju globalne ekonomske stabilnosti.

Velika recesija, potaknuta slomom tržišta nekretnina u SAD-u, pokazala je kako prekomjerna zaduženost, nedostatak transparentnosti financijskih proizvoda te neadekvatna regulacija i nadzor mogu uzrokovati ozbiljne kreditne krize i globalnu recesiju. Reakcije vodećih međunarodnih financijskih institucija poput Međunarodnog monetarnog fonda (MMF) i Svjetske banke bile su ključne za stabilizaciju financijskog sustava, očuvanje radnih mjesta i poticanje globalnog gospodarskog rasta. Iako je u trenutku izbijanja krize MMF imao povijesno nisku razinu raspoloživih sredstava, nije došlo do izostajanja pomoći zemljama u potrebi. Fond je uspješno proveo brze reakcije u pogledu provođenja makroekonomskih politika, implementacije novih financijskih instrumenata te pružanja financijske pomoći zemljama članicama. U isto vrijeme, Svjetska banka je drastično povećala svoje investicije i osigurala financijsku podršku za infrastrukturne projekte, male i srednje poduzetnike te programe socijalne zaštite. Inicijative poput Globalnog programa za financiranje trgovine i Programa likvidnosti globalne trgovine pokazale su se vrlo uspješnim prilikom ublažavanja posljedica krize. Banka je također pružila tehničku pomoć zemljama u razvoju, pomažući im u implementaciji mjera ekonomske stabilizacije.

COVID-19 pandemija, s druge strane, pokazala je kako zdravstvena kriza može brzo prerasti u globalnu ekonomsku krizu. Za razliku od Velike recesije, uzroci ove krize bili su primarno neekonomski, povezani s globalnim širenjem novog virusa. Pandemija je uzrokovala zatvaranje gospodarstava, prekide u lancima opskrbe, drastično smanjenje migracija i osobne potrošnje, što je rezultiralo recesijom u mnogim zemljama. Međunarodne financijske institucije ponovno su pokazale sposobnost u brzom odgovoru na novonastale izazove uzrokovane pandemijom. MMF i Svjetska banka implementirale su širok spektar mjera, uključujući fiskalne poticaje, izravne transfere novca stanovništvu, potpore za očuvanje radnih mjesta, i mjere javnog zdravstva za kontrolu i sprječavanje širenja virusa. Fond je pružio hitno

financiranje, bespovratna sredstva za otpis duga i alokaciju posebnih prava vučenja (SDR) te uspostavio kratkoročnu liniju likvidnosti. Kroz savjetodavne usluge, pomogao je zemljama da prilagode svoje kreditne aranžmane i povećaju izdatke za ključna područja poput zdravstva i mjera za suzbijanje ekonomske krize. Fond je pokazao sposobnost brze mobilizacije resursa i prilagodbe mehanizama financiranja kako bi zadovoljio potrebe članica u trenucima velike neizvjesnosti. Svjetska banka osigurala je pomoć od 204 milijarde dolara klijentima iz javnog i privatnog sektora tijekom prve dvije godine pandemije. Sredstva su bila usmjerena prema poboljšanju nadzora bolesti, unaprjeđenju javno-zdravstvenih intervencija te pružanju podrške privatnom sektoru. Inicijative poput Programa strateške pripremljenosti i odgovora na COVID-19 pandemiju (SPRP) bile su od iznimne važnosti u pružanju pomoći najsiromašnijim zemljama.

Institucije BRICS-a, s posebnim naglaskom na Novu razvojnu banku (NDB), također su pokazale značajnu otpornost i fleksibilnost u odgovoru na ove krize. Unatoč razlikama u strategijama fiskalnih i monetarnih intervencija među zemljama članicama, zajednički cilj bio je stabilizacija ekonomija i poticanje gospodarske aktivnosti. Fiskalni i monetarni poticaji, iako različito usmjereni, pokazali su se učinkovitima u ublažavanju neposrednih negativnih učinaka krize. Nova razvojna banka pružila je pravovremenu financijsku pomoć svojim članicama, čime je poboljšana otpornost njihovih ekonomija na šokove. Analiza učinkovitosti regionalnog utjecaja ovih institucija pokazuje da međunarodna suradnja može značajno unaprijediti učinkovitost odgovora na globalne krize. Koordinirani odgovori institucija BRICS-a, ne samo da su poboljšali individualni odgovor zemalja članica na krize, već su ojačali i regionalnu ekonomsku integraciju. Integracija je olakšala trgovinu, investicije i razmjenu tehnologija, što je dodatno potaknulo gospodarski rast i razvoj unutar regija. U odgovoru na krizu istaknule su se i Azijska infrastrukturna investicijska banka i Europska banka za obnovu i razvoj, pružajući dodatnu financijsku podršku i poticaje za obnovu gospodarstava.

Iako suočene s kritikama zbog određenih strateških propusta i operativnih izazova, spomenute financijske institucije uspješno su povećale svoje kreditne sposobnosti i tako pružile očekivanu pomoć zemljama u potrebi.

Povećana regulacija tržišta koja je uslijedila nakon Velike recesije te preispitivanje globalnih lanaca opskrbe i nacionalnih politika javnog zdravstva nakon COVID-19 pandemije, ukazuju na dugoročne posljedice ovih kriza koje će oblikovati globalno gospodarstvo u godinama koje

dolaze. Međunarodne financijske institucije moraju nastaviti prilagođavati svoje politike i pristupe kako bi bile spremne za buduće izazove i potencijalne krizne situacije.

U konačnici, globalne financijske krize pokazale su koliko je važno imati snažne i fleksibilne međunarodne financijske institucije koje su u mogućnosti brzo reagirati na promjene i izazove u globalnoj ekonomiji. Njihova sposobnost prilagodbe, inovacija i koordinacije bit će ključna za održavanje stabilnosti, otpornosti i povjerenja u globalni financijski sustav u budućnosti.

LITERATURA

1. Agarwal M, Azim R, Kumar S (2022) BRICS: The 2008 financial crisis and economic performance. *BRICS Journal of Economics* 3(2): 21-49. DOI: <https://doi.org/10.3897/brics-econ.3.e86488>
2. Babić A., Babić M. (2008): Međunarodna ekonomija, sedmo dopunjeno i izmijenjeno izdanje, Sigma, Zagreb
3. Banerjee, R., & Vashisth, P. (2010). The financial crisis: Impact on BRIC and policy response, MPRA Paper 38812, University Library of Munich, Germany. *preuzeto 15. lipnja 2024. s* <https://repositorio.ipea.gov.br/handle/11058/6353>
4. Barnett, M. N., & Finnemore, M. (2020). "The Power of Liberal International Organizations in Local Contexts: The Case of EBRD." *International Studies Quarterly*, 64(2), 369-383.
5. Bogetic, Z. (2008). Russian Economic Report No. 17., *preuzeto 15. lipnja 2024. s* <http://documents.worldbank.org/curated/en/469311468332940117/Russian-economic-report>
6. Bradshaw, M. (2012). "The EBRD's Role in Responding to the Global Financial Crisis: An Assessment." *Journal of European Integration*, 34(3), 251-268
7. Bohle, D. (2009). "Race to the Bottom? Transnational Companies and Reinforced Competition in the Enlarged European Union." *International Journal of Comparative Labour Law and Industrial Relations*, 25(1), 5-26.
8. Cepal, N., & Eca, N. (2022). Special Drawing Rights (SDRs) and the COVID-19 crisis, *preuzeto 15. lipnja 2024. s* <https://repositorio.cepal.org/entities/publication/b7a645e0-d9a6-4438-9015-6827ce93ddb2>
9. Cudilla, E. (2021). Evaluation of the World Bank Group's early response in addressing the Economic Implications of COVID-19, *preuzeto 15. lipnja 2024. s* https://iege.worldbankgroup.org/sites/default/files/Data/reports/ap_covid19economicimplications.pdf
10. Echarte Fernández, M. Á., Nández Alonso, S. L., Reier Forradellas, R., & Jorge-Vázquez, J. (2022). From the great recession to the COVID-19 pandemic: the risk of expansionary monetary policies. *Risks*, 10(2), 23. DOI: <https://doi.org/10.3390/risks10020023>
11. EBRD. (2020). EBRD's Response to the COVID-19 Pandemic. *Preuzeto 15. lipnja 2024. s* <https://www.ebrd.com/what-we-do/coronavirus-solidarity>

12. Fahlenbrach, R., Stulz, M.R. (2011). Bank CEO Incentives and the Credit Crisis. *Journal of Financial Economics*, Vol. 99, No.1 DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jfineco.2010.08.010>
13. Gutner, T. L. (2015). Evaluating the IMF's Performance in the Global Financial Crisis. *The Political Economy of International Organizations WP*. DOI: <https://doi.org/10.57912/23845317.v1>
14. Grupa autora (2023). Hrvatska i međunarodne financijske institucije: 30 godina suradnje, [online], Institut za razvoj i međunarodne odnose Zagreb, Ministarstvo financija Republike Hrvatske *preuzeto 15. lipnja 2024 s* https://irmo.hr/wp-content/uploads/2023/12/Hrvatska-i-MFI_30-godina-suradnje.pdf
15. Hanić, A., Mitić, P., Marjanović, D., Đukić, M., Stojanović, D., Zdravković, A., ... & Cvetković, E. (2020). Black Swan in the World Economy 2020. *Monographs*, 157-157. *preuzeto 15. lipnja 2024. s* <https://www.library.iien.bg.ac.rs/index.php/monog/article/view/1296>
16. Health Policy Watch. (2021). EBRD's Role in Financing COVID-19 Response: Social and Environmental Impacts., *preuzeto 15. lipnja 2024. s* healthpolicy-watch.org
17. Independent Evaluation Group. (2012). PHASE II: The World Bank Group's Response to the Global Economic Crisis. DOI: 10.1596/IEG67283
18. Kenderdine, T. (2021). "EBRD and the Politics of Aid Distribution." *Journal of International Development*, 33(4), 581-597.
19. Narayan, A., Cojocaru, A., Agrawal, S., Bundervoet, T., Davalos, M., Garcia, N., ... & Yonzan, N. (2022). Covid-19 and economic inequality: Short-term impacts with long-term consequences., *preuzeto 15. lipnja 2024. s* <https://ideas.repec.org/p/wbk/wbrwps/9902.html>
20. Pate, M. A., Sulzhan, B., & Kulaksiz, S. (2021). Safer Together-Unlocking the Power of Partnerships Against COVID-19. *World Bank Blog.[Online]*. *Preuzeto 15. lipnja 2024. s* <https://blogs.worldbank.org/health/safer-together-unlocking-power-partnerships-against-covid-19> ..
21. Soihet, E., & Cabral, C. M. N. (2016). Insights on monetary policy and public banking in Brazil (2008-2012). *Nova Economia*, 26, 43-67. DOI: <https://doi.org/10.1590/0103-6351/1932>
22. Thorat, U. (2009). Impact of global financial crisis on Reserve Bank of India (RBI) as a National Regulator., *preuzeto 15. lipnja 2024. s* <https://elischolar.library.yale.edu/ypfs-documents/12917> 28,05

23. Van Harten, G. (2015). "Investment Arbitration and Environmental Protection in EBRD-financed Projects." *Environmental Law Review*, 17(3), 199-213.
24. Zaccaria, G. (2023). Using COVID-19 as opportunity: the role of the AIIB's leadership in its strategic adaptation to the pandemic. *The Pacific Review*, 37(2), 419-444. DOI:<https://doi.org/10.1080/09512748.2023.2178486>
25. Richmond, O. P., & Tellidis, I. (2013). "The BRICS and International Peacebuilding and Statebuilding." *Conflict, Security & Development*, 13(4), 487-508.
26. Sánchez-Páramo, C., Hill, R., Mahler, D. G., Narayan, A., & Yonzan, N. (2021). COVID-19 leaves a legacy of rising poverty and widening inequality. *World Bank Blogs*, 7., preuzeto 15. lipnja 2024. s <https://blogs.worldbank.org/en/developmenttalk/covid-19-leaves-legacy-rising-poverty-and-widening-inequality>
27. Vizjak, A., (2006): Djelovanje Međunarodnog monetarnog fonda (MMF) unutar međunarodne ekonomije Ana Vizjak. // *Tourism and hospitality management* 12 (2006), 1, str. 157-170 DOI: <https://doi.org/10.20867/thm>.
28. Xafa, M. (2010). Role of the IMF in the Global Financial Crisis. *Cato J.*, 30, 475. preuzeto 15. lipnja 2024. s <https://www.cato.org/sites/cato.org/files/serials/files/cato-journal/2010/11/cj30n3-5.pdf>
29. World Bank. (2022). *Global Economic Prospects, January 2022*: The World Bank. DOI: 10.1596/978-1-4648-1758-8
30. Wiggins, R., Piontek, T., & Metrick, A. (2014). The Lehman brothers bankruptcy a: overview. *Yale program on financial stability case study.*, preuzeto 15. lipnja 2024. s <https://elischolar.library.yale.edu/journal-of-financial-crises/vol1/iss1/2>
31. Zaccaria, G. (2023). Using COVID-19 as opportunity: the role of the AIIB's leadership in its strategic adaptation to the pandemic. *The Pacific Review*, 37(2), 419-444. DOI:<https://doi.org/10.1080/09512748.2023.2178486>
32. Zandi, M. (2010). Financijski šok: globalna panika i vladina sanacija-kako smo dospjeli ovamo i što moramo učiniti da bismo popravili stvar. *Zagreb: Mate*. ISBN: 978-953-246-089-6

Web izvori:

1. Azijska infrastrukturna investicijska banka; Službena web stranica <https://www.aiib.org/en/about-aiib/index.html> [15. lipnja 2024.]
2. Azijska infrastrukturna investicijska banka (2020). AIIB Approves USD750-M Loan to India for COVID-19 Response <https://www.aiib.org/en/news-events/news/2020/AIIB-Approves-USD750-M-Loan-to-India-for-COVID-19-Response.html> [15. lipnja 2024.]
3. Azijska infrastruktorna investicijska banka (2020). USD500-M COVID-19 Loans from AIIB to Increase Access to Liquidity in Türkiye <https://www.aiib.org/en/news-events/news/2020/USD500-M-COVID-19-Loans-from-AIIB-to-Increase-Access-to-Liquidity-in-Turkey.html> [15. lipnja 2024.]
4. Azijska infrastrukturna investicijska banka (2020.) USD200M AIIB Loan to Help Increase Electricity Access in Bangladesh <https://www.aiib.org/en/news-events/news/2020/USD200M-AIIB-Loan-to-Help-Increase-Electricity-Access-in-Bangladesh.html> [15. lipnja 2024.]
5. Azijska infrastrukturna investicijska banka (2020). AIIB Approves USD1 Billion in Loans to Indonesia for COVID-19 Response <https://www.aiib.org/en/news-events/news/2020/AIIB-Approves-USD1-Billion-in-Loans-to-Indonesia-for-COVID-19-Response.html> [15. lipnja 2024.]
6. Azijska infrastrukturna investicijska banka (2022.) Extension of the COVID-19 Crisis Recovery Facility https://www.aiib.org/en/policies-strategies/COVID-19-Crisis-Recovery-Facility/download/AIIB-COVID-19-CRF-Extension-Paper_public-disclosure.pdf [15. lipnja 2024.]
7. BRICS. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje (2024). Leksikografski zavod Miroslav Krleža, <https://www.enciklopedija.hr/clanak/brics> [15. lipnja 2024.]
8. BRICS Information Centre (2021). Global Economic Outlook and Responding to COVID-19 Crisis (<http://www.brics.utoronto.ca/docs/210826-finance.pdf>) [15. lipnja 2024.]
9. Bretton Woods Project (2019). What are the main criticisms of the World Bank and the IMF? <https://www.brettonwoodsproject.org/2019/06/what-are-the-main-criticisms-of-the-world-bank-and-the-imf/> [15. lipnja 2024.]
10. European Bank for Reconstruction and Development (2010): The EBRD's response to the financial crisis

- <https://www.ebrd.com/downloads/research/factsheets/financialcrisis.pdf> [15. lipnja 2024.]
11. European Bank for Reconstruction and Development (n.d.) Coronavirs policy response <https://www.ebrd.com/what-we-do/coronavirus/coronavirus-policy-response> [15. lipnja 2024.]
 12. Evaluation report (2023) The International Monetary Fund’s emergency response to the COVID-19 pandemic, (<https://ieo.imf.org/en/our-work/Evaluations/Completed/2023-0313-imfs-emergency-response-to-the-covid-19-pandemic>) [15. lipnja 2024.]
 13. Giorgieva, K., (2021). Giving People a Fair Shot—Policies to Secure the Recovery [govor] <https://www.imf.org/en/News/Articles/2021/03/25/sp033021-SMs2021-Curtain-Raiser> [15. lipnja 2024.]
 14. Međunarodni monetarni fond; Službena web stranica: <https://www.imf.org/external/about/govstruct.htm> [15. lipnja 2024.]
 15. Nova razvojna banka (n.d.) Brazil Emergency Assistance Program for Economic Recovery <https://www.ndb.int/project/covid-19-emergency-program-loan-for-supporting-south-africas-economic-recovery-from-covid-19/> [15. lipnja 2024.]
 16. Nova razvojna banka (2023). Evaluation of NDB Fast-Track Support to Emergency Response to COVID-19 <https://www.ndb.int/wp-content/uploads/2023/05/Final-Approach-Paper-COVID19-Evaluation.pdf> [15. lipnja 2024.]
 17. Svjetska banka (2020). WASH (Water, Sanitation and Hygiene) and COVID-19 <https://www.worldbank.org/en/topic/water/brief/wash-water-sanitation-hygiene-and-covid-19> [15. lipnja 2024.]
 18. Svjetska banka (2020). The Global Economic Outlook During the COVID-19 Pandemic: A Changed World <https://www.worldbank.org/en/news/feature/2020/06/08/the-global-economic-outlook-during-the-covid-19-pandemic-a-changed-world> [15. lipnja 2024.]
 19. Svjetska banka (2022). How the World Bank Group is helping countries address COVID-19 (coronavirus) <https://www.worldbank.org/en/news/factsheet/2020/02/11/how-the-world-bank-group-is-helping-countries-with-covid-19-coronavirus> [15. lipnja 2024.]
 20. Svjetska banka (2013). Why, What, and How of World Bank Group Strategy https://ieg.worldbankgroup.org/sites/default/files/Data/reports/what_why_how.pdf [15. lipnja 2024.]

21. Svjetska banka (n.d.) Global Crisis Risk Platform (GCRP) <https://www.worldbank.org/en/topic/fragilityconflictviolence/brief/global-crisis-risk-platform-gcrp> [15. lipnja 2024.]
22. Svjetska banka (n.d.) World Bank Group's Operational Response to COVID-19 (coronavirus) – Projects List <https://www.worldbank.org/en/about/what-we-do/brief/world-bank-group-operational-response-covid-19-coronavirus-projects-list> [15. lipnja 2024.]
23. Svjetska banka (2020). The World Bank Group Moves Quickly to Help Countries Respond to COVID-19 <https://www.worldbank.org/en/news/feature/2020/04/02/the-world-bank-group-moves-quickly-to-help-countries-respond-to-covid-19> [15. lipnja 2024.]
24. Svjetska banka (2020). World Bank Group Launches First Operations for COVID-19 (Coronavirus) Emergency Health Support, Strengthening Developing Country Responses <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2020/04/02/world-bank-group-launches-first-operations-for-covid-19-coronavirus-emergency-health-support-strengthening-developing-country-responses> [15. lipnja 2024.]
25. World Health Organisation (2020). WHO Director-General's opening remarks at the media briefing on COVID-19 <https://www.who.int/director-general/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-media-briefing-on-covid-19---11-march-2020> [15. lipnja 2024.]
26. World Bank Blogs (2020). Smart containment and mitigation measures to confront the COVID-19 pandemic <https://blogs.worldbank.org/en/developmenttalk/smart-containment-and-mitigation-measures-confront-covid-19-pandemic-tailoring> [15. lipnja 2024.]
27. World Bank Blogs (2020). Global income inequality and the COVID-19 pandemic in three charts <https://blogs.worldbank.org/en/developmenttalk/global-income-inequality-and-covid-19-pandemic-three-charts> [15. lipnja 2024.]
28. World Bank Blogs (2021). Safer Together—Unlocking the Power of Partnerships against COVID-19 <https://blogs.worldbank.org/en/health/safer-together-unlocking-power-partnerships-against-covid-19> [15. lipnja 2024.]

Popis slika

Slika 1	Globalna stopa rasta bruto domaćeg proizvoda (BDP) tijekom Velike recesije od 2007. do 2011. godine.....	5
Slika 2	Godišnja cijena dionice na kraju godine i postotak dobiti ili gubitka cijene dionice za Lehmann Brothers od 1995. do 2008. (izraženo u USD).....	6
Slika 3	Stopa promjene realnog BDP-a u razdoblju od 2005. do 2022. godine	8
Slika 4	Struktura Međunarodnog monetarnog fonda.....	12
Slika 5	Ukupna financijska pomoć po regijama	15
Slika 6	Odobreni plasmani Svjetske banke po regijama u 2022. godini	20
Slika 7	Struktura Grupacije Svjetske banke.....	21
Slika 8	Kriza i oporavak klijenata Svjetske banke.....	25
Slika 9	Raspodjela globalnih fiskalnih poticaja.....	36

Popis tablica

Tablica 1	Početni set hitnih projekata kao odgovor na COVID-19 pandemiju	27
Tablica 2	Programi hitnih zajmova - sažeti podatci.....	38
Tablica 3	Ukupni opseg pomoći od strane EBRD-a za vrijeme Velike recesije.....	48
Tablica 4	Ulaganja EBRD-a za vrijeme Velike recesije po gospodarskim sektorima.....	49

Životopis

- Ime i prezime studenta: Ana Maria Gospić
- Datum i mjesto rođenja: 19. lipnja 1998., Mostar
- Državljanstvo: Hrvatsko

OBRAZOVANJE: :

- Srednja škola dr. fra Slavka Barbarića, Čitluk; Opća gimnazija (2012.-2016.)
- Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu; Integrirani preddiplomski i diplomski studij Poslovna ekonomija - smjer Financije (2019.-2024.)

RADNO ISKUSTVO:

- Hrvatska Lutrija; radno mjesto prodavač (2018.- danas)

JEZICI:

- Engleski jezik: B2

DIGITALNE VJEŠTINE:

- MS Office
- STATISTICA

VOZAČKA DOZVOLA:

- B kategorija